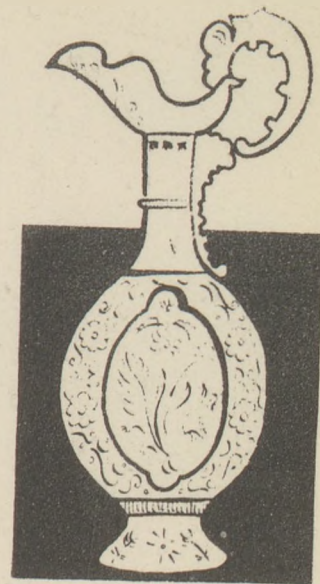

✓ 302.939

MÚZEUMI

2
EZERKILENC SZÁZHATVANNÉGY 2. SZÁM

KÖZLEMÉNYEK

MÚZEUMI
KÖZLEMÉNYEK

EZERKILENC SZÁZHATVANNÉGY 2. SZÁM

A M U Z E U M I T E R Ű L E T T Á J É K O Z T A T Ó J A

Kiadja:

a Művelődésügyi Minisztérium Muzeumi Főosztálya által megbízott
M u z e u m i K a b i n e t

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Gerelyes Ede, Korek József (felelős szerkesztő), Kovács István, Lakatos
László, Major Gyula, Radocsay Dénes, Szolnoky Lajos, Vízzy Ottó

Felelős kiadó: Vízzy Ottó

Készült a Muzeumok Rotaüzemében,

7 iv terjedelemben, 400 példányban

Felelős vezető: Dr. Dajbukát Gergely

T A R T A L O M:

V e r ő G á b o r: A 20 éves felszabadulási kiállítások elő- készítése és a legujabbkori muzeumi munka to- vábbi feladatai	1
K o c z t u r É v a: Régészeti és történeti védett területek országos jegyzékének elkészítése	3
F é l E d i t: Javaslat a muzeumi textilfélék méretarányának meghatározására	14
B ő g e l J ó z s e f: Vidéki muzeumaink - a népművelő sze- mével	16
D e b r e c z e n i G á b o r - G á c s I s t v á n: A kép- tárak világítása	19
K r a l o v á n s z k y A l á n: Néhány gondolat készülő ré- gészeti kiállításainkhoz	28
F i t z J e n ő: A veszprémi Bakonyi Múzeum új állandó kiál- litása	32
S c h l a g e r K á r o l y n é: Restaurálási tapasztalatok a Szovjetunióban	36
F ü l e p F e r e n c: Beszámoló a brünni tájmuzeumi konfe- renciáról	4
K e r e s z t é n y i J ó z s e f: Múzeum - társadalmi ösz- szefogással	
Hírek	

A 20 ÉVES FELSZABADULÁSI KIÁLLÍTÁSOK ELŐKÉSZÍTÉSE
ÉS A LEGUJABBKORI MUZEUMI MUNKA TOVÁBBI FELADATAI

Az 1964 októberétől 1965 áprilisáig terjedő hónapokban, hazánk felszabadulása 20.évfordulója alkalmából, a muzeumi szervezetek a megyei székhelyeken emlékkiállításokat rendeznek.

A kiállítások alapvető célja, hogy méltó módon állítsanak emléket nemzeti történetünk legnagyobb sorsfordulójának, a fasiszta rabságból történő felszabadulásnak, a demokratikus ujjaszületésért és a szocialista társadalom győzelméért folyó két évtizedes küzdelemnek. A kiállításoknak a megtett ut és az elért eredmények sokoldalú bemutatásán túl fel kell a figyelmet hívniok a közeljövő feladataira is.

Az emlékkiállítások egyben közelebb visznek bennünket (a muzeumi területet) ahhoz is, hogy a legujabbkori történeti muzeumi munkát előrelendítsük, csökkentjük e szakág napjainkban még általánosnak mondható elmaradottságát.

A kiállítás elkészítésével kapcsolatos tartalmi követelmények az alábbiakban foglalhatók össze:

1. Bevezetőben szükséges utalnunk a felszabadulás előtti utolsó háborus esztendőök társadalmi, politikai, gazdasági viszonyaira.

2. Részletesebben ábrázoljuk a felszabadulás katonai, politikai eseményeit.

3. A kiállítás döntő részében a lezajlott társadalmi, politikai küzdelmet, a dolgozó tömegek alkotó munkáját mutatjuk be, az ipari és a mezőgazdasági termelés, a szociális és egészségügyi viszonyok, a város és községfejlesztés, a kultúrforradalom eredményei alapján.

A legtöbb megyében már jelentősen előrehaladtak az előkészítésben. Létrehozták a Legujabbkori Történeti Muzeumi Bizottságot és ezzel olyan társadalmi bázisra tettek szert, mely e kiállítás megrendezésében történő nélkülözhetetlen közreműködésén túl támogatni fogja a muzeumi szervezeteket a legujabbkori muzeológia távolabbi feladatai végrehajtásában is. E Bizottság segítségével készültek el a felszabadulási emlékkiállítások tématervei és most a szervezett gyűjtés kezdeténél tartanak. Átfogó, a társadalmi élet valamennyi területét érintő módszeres gyűjtés érdekében célszerű gondosan kimunkált, minden igénybevehető erőt számbavevő, a megye történeti sajátosságainak alapos elemzésével összeállított gyűjtési tervet készíteni. Ebben a tématervben feltüntetett gondolatok sorrendjében megjelölendő, hogy az egyes témakörök bemutatásához szükséges tár-

gyi és dokumentációs eszközök hol gyűjthetők (mely társadalmi, közigazgatási szervezeteknél, ipari és mezőgazdasági üzemeknél, oktatási és népművelési intézeteknél, tervezővállalatoknál stb.); pl. a demokratikus ujjaszületés, a földreform, a munkás-paraszt demokratikus diktatura időszakának politikai-gazdasági történetére vonatkozó anyagok a megyei párt-archivum, levéltár, könyvtár, a helyi ujság, munkásmozgalom vezetői, egyes központi tudományos intézetek segítségével gyűjthetők össze.

Továbbá - ugyancsak a tématermben meghatározott sorrendben - megállapítandó, hogy az egyes témaköröket előreláthatóan milyen tárgyi és dokumentációs anyaggal lehet a legteljesebben bemutatni. Vagyis mire irányuljon a gyűjtés; pl. a felszabadulás katonai eseményei tárgyi anyagához a szovjet hadsereg magyarországi harci cselekményeiből származó katonai felszerelések, a felszabadító katonáktól kapott emlékek (jelvények, sapkarózsák stb.), az ellenállási mozgalomban résztvett személyek felszerelési tárgyai, személyes holmijai, az antifasiszta fegyveres harc eszközei tartoznak. Ugyanehhez a témához járul a dokumentációs eszközök széles skálája is (fényképek, igazolványok, röplapok, hirdetések, plakátok, brosurák stb.). Nem nélkülözhetők a szakszerűen előkészített, ügyes technikai megoldással működtethető, a megye felszabadulását, a lezajlott hadműveleteket ábrázoló térképek sem, sőt szükséges számbavenni a felszabadulás katonai és politikai körülményeit jól érzékeltető képzőművészeti alkotásokat is.

Egy másik példa: a demokratikus pártok és szervezetek tárgyi anyagát zászlók, transzparenszek, az ifjusági szervezetek és az R-gárda egyenruhái, karszalagok, jelvények, bélyegzők, a különféle alkalomból adományozott serlegek és plakettek teszik ki. A földreform végrehajtásának eszközei: mérőláncok, ölezők, cövekek. Ugyanezen témák bemutatása a nyomtatvány- és fényképanyag sok fajta változatát igényli.

A gyűjtési kör és az anyagfajták meghatározása után a gyűjtési tervben célszerű a feladatok konkrét megosztását is rögzíteni. Azt, hogy a legujabbkori történeti bizottság tagjai mely témákhoz tartozó anyag gyűjtésében vesznek részt (a megyei levéltár, könyvtár és a statisztikai hivatal képviselői saját intézményeikben állítják össze a kiállításához rendelkezésre bocsátandó dokumentációt és a szükséges adatokat, a honismereti mozgalom szakköreinek vezetői pedig a szakkör gyűjtő munkáját irányítják a tervben számukra megjelölt feladatokra).

Végül a terv rögzítse a feladat elvégzésének határidőit, melyeket úgy célszerű megszabni, hogy a gyűjtőmunka a kiállítás megnyitása előtt legalább három hónappal befejeződjék. Ezt követően pedig aszerint, hogy a bizottság tagjai közül előzőleg ki milyen témakörben folytatott gyűjtőmunkát, vonjuk be őket a forgatókönyv elkészítésébe. Az ily módon összeállított forgatókönyvet a bizottság vitassa meg, majd a muzeum igazgatója a megyei pártbizottsághoz és a megyei tanácshoz terjeszti fel jóváhagyásra. A forgatókönyv jóváhagyott példányának - ahhoz, hogy a kivitelezés munkálatai időben elkészülhessenek - legalább hat

héttel a megnyitás előtt a muzeum rendelkezésére kell állnia.

Végeredményben tehát a megyei muzeumigazgatók és a történész muzeológusok irányító tevékenysége és felelőssége mellett a felszabadulási kiállítások mindenütt kollektív munka eredményei lesznek. A megye társadalmi és igazgatási szervezetei, a honismereti mozgalom aktivistái hozzák létre saját törekvéseik, társadalmi küzdelmeik két évtizedének tudományos szintű muzeumi bemutatását.

A felszabadulási kiállítások akkor számíthatnak sikerre, arra, hogy felkeltsék a közvélemény figyelmét, ha valóban a megye történetét tükrözik, ha elkerüljük a jellegtelen általánosításokat, ha sikerül megragadniok a két évtizedes fejlődés helyi sajátosságait. S ezt természetesen mégis úgy kell tenniük, hogy mindaz ami a megyében történt és részletes bemutatásra kerül szervesen illeszkedjék az országos történethez, a szocializmus építésében elért eredményeinkhez, a népünk egésze előtt álló feladatokhoz.

Társadalmunk egészének helyzetét, a szocialista fejlődésben elért sikereinket, miként a közeljövőben megoldandó feladatainkat is a Magyar Szocialista Munkáspárt VIII. Kongresszusa mélyrehatóan elemezte. Dolgozó népünk két évtizedes harca legfőbb eredményének azt tekintjük, hogy befejezést nyert a szocializmus alapjainak lerakása, a mezőgazdaság szocialista átszervezésével osztatlanul uralkodóvá váltak a szocialista termelési viszonyok, a kultúrforradalom előrehaladtával jelentős változások következtek be a dolgozó tömegek műveltségében, népünk gondolkodásában, s hogy mindezek alapján a közeljövő feladata a szocializmus felépítésének befejezése. Ez az értékelés - társadalmunk fejlődése helyes értelmezése - a kiállítás sok tartalmi kérdésére is választ ad. Különösen arra, hogy mit tekintsünk lényegesnek, kiemelten hangsúlyozandónak, hogy mivel járulhatunk hozzá a leghasznosabban a jelen megértéséhez s a jövő feladatainak felismeréséhez. A kiállítások tehát a társadalmi, politikai harc, a népgazdaság fejlesztése, a tudomány és a kultúra területén azokat a vonatkozásokat emeljék ki, amelyek előrehaladásunk leglényegesebb feltételeit teremtették meg és amelyek fejlődésünk jelen szakaszában a legfontosabbak. Így abból kiindulva, hogy az osztályharc fő területei jelenleg a szocialista gazdaság megerősítése, fejlesztése és a szocialista tudat kialakítása, különös figyelmet kell fordítanunk az ipar és a mezőgazdaság, valamint a közoktatás és a népművelés kérdéseire.

Az iparban a főfeladat a termelés növelése, döntően a termelékenység emelése, az önköltség csökkentése útján. E célkitűzés a termelési technológia korszerűsítését, a műszaki színvonal gyors fejlesztését követeli meg. További fontos feladat a minőség javítása és az ipar szerkezeti arányainak átalakítása, oly módon, hogy egyes iparágakat hazai adottságainknak, termelési hagyományainknak megfelelően kiemelten fejlesszünk. A kiállításokon tehát a szocialista iparral foglalkozó témákat e szempontok figyelembe vételével mutassuk be, vagyis előtérbe azokat az üzemeket állítsuk, amelyek ezeknek a követelményeknek elsősorban tesznek eleget, tehát leginkább alkalmasak arra, hogy követendő példával szolgáljanak. Ugyanigy kiemelten mutatandók be azok az ipari létesítmények, amelyek népgazdasági jelentőségüket, kapacitásukat tekintve elsőrendű fontossá-

guak nemcsak megyei, hanem országos viszonylatban is és az ipar szerkezeti átalakítására irányuló munka egy-egy fontos láncszemét képezik. (A gépiparon belül a híradástechnika, a műszeripar és szerszámgép-gyártás, a vegyiparban a műanyagokat, műszálakat, nagyhatású gyógyszereket és a mezőgazdaságot szolgáló termékeket előállító üzemek. A villamosenergia-termelés, szén, kőolaj, földgáz, bauxit kitermelése stb.)

Hasonló módon kell foglalkoznunk a mezőgazdaság témáival. Azoknak az állami gazdaságoknak és termelőszövetkezeteknek, mezőgazdasági tudományos kutató intézeteknek az életére irányítsuk a figyelmet, amelyek élenjárnak a VIII. Kongresszus mezőgazdaságra vonatkozó irányelveinek teljesítésében (a legjobb eredményeket mutatják fel a kenyérgabona-, a takarmánytermesztésben és az állattenyésztésben), amelyek a legtöbbet tették a termelés belterjesítéséért, az öntözéses gazdálkodásért. A talajjavítás és más, a korszerű mezőgazdaság kialakítása irányában ható tényezők igénybevételével elért eredményeik és munkamódszereik népszerűsítése konkrét társadalmi hasznot eredményez. A mezőgazdasági munkában is a korszerűnek a kiemelésére és elsősorban annak bemutatására törekedjünk, ami az átlagos gépi felszereléssel, átlagos termelési feltételekkel rendelkező gazdaságok számára is alkalmazható. Különös gonddal ábrázoljuk azokat a termelőszövetkezeti közös vállalkozásokat, melyek amellett, hogy a gazdaságosság fokozását és a tsz. tagok jólétének a növelését eredményezik, előre visznek a közösségi gondolkodásban is.

Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a szocialista üzemben a szocialista termelés folyamatában maguk az emberek is döntő jelentőségű átalakuláson mennek keresztül s ezt is nyomon kell követnünk. Gondolunk itt elsősorban a szocialista brigádok kialakulására, tevékenységük embertformáló jellegének a bemutatására, a közösségi tudat, a szocialista erkölcs, a társadalmi felelősségérzet cselekedetekben történő megnyilvánulásainak a népszerűsítésére. Jó alkalmunk nyílik arra is, hogy a tömegek kezdeményezéseit, az ujtómozgalmat, a szocialista munka uttörői tevékenységét és szerepét megfelelő módon ábrázoljuk.

Fentemlitettekből következően sokoldaluan tudjuk bemutatni azokat a változásokat is, amelyek a megyei lakosság műveltségi viszonyaiban következtek be. Részletesen foglalkozzunk az oktatásügy helyzetével. Statisztikailag is bemutatandó hogyan növekedett az általános, közép- és főiskolát, egyetemet végzettek száma, hogyan szaporodtak oktatási intézményeink, hogyan bővültek a felnőttek tanulási lehetőségei. Képet kell adnunk az oktatási reform első eredményeként létrejött új iskolatípusok működéséről, céljairól. Hasonló elmélyültséggel ábrázoljuk a népművelés különböző formáit, hogy az hűen tükrözze a legszélesebb tömegek mindjobban kibontakozó szerepét a kulturális életben, az öntevékeny kulturmunkában, a művelődési-kulturális intézmények látogatásában, tömegszóráskoztató eszközök (rádió, televízió) birtoklásában.

Ha terjedelemben szűkebben is, de körültekintő gondossággal foglalkozzunk, az ifjúság sokezres tömegeit felölelő szocialista sportmozgalommal.

Végül nem lenne teljes a felszabadulási emlékkiállítás, ha nem adnának számot a megyében élő, szocialista eszmények jegyében alkotó, művészek munkásságáról. Célszerű, hogy valamennyi témánk bemutatását magas művészi színvonalú festményekkel és szobrokkal tegyük hatásosabbá, vagy külön témakörben összefogva mutassuk be két évtized képzőművészeti termése legjavát.

A kiállítás egészének tükröznie kell azt az alapvető igazságot, hogy a történelem formálói, sorsuk irányítói a dolgozó tömegek. A párt vezette munkásosztály és a parasztság, az értelmiségi dolgozók vívták meg a szocialista forradalom valamennyi ütközetét. A szocialista építőmunka, megváltozott hazánk minden szépsége milliók tehetségének, lelkes fáradozásának az eredménye. Ezért valamennyi témakörben egyaránt, mondanivalónk középpontjába a tömegek forradalmi fellépését, társadalomformáló alkotó munkáját, a szocialista embert állítsuk.

A kiállítás egésze bőséges alkalmat szolgáltat a szocialista hazafiság és a proletár nemzetköziség gondolatának ápolására, az ehhez kapcsolódó érzelmi tényezők erősítésére. A szocialista építés témakörében kitűnően mutathatók be a nemzetközi szocialista munkamegosztás előnyei, a KGST szerepe népünk felemelkedésében, a szocialista építés meggyorsításában. A közelmúlt története, a különböző területeken folytatott antifasiszta harc, a felszabadító szovjet hadsereg, a bolgár és a román csapatok harci tevékenységének felvázolása, a megemlékezés arra, hogy városaink és falvaink szabadságát a felszabadító katonák ezrei életükkel és vérükkel fizették meg, a szocialista testvériség eszménye ápolásának szébbnél szébb lehetőségeit nyújtják.

Bár ez évben a felszabadulási emlékkiállítás előkészítése áll előtérben, hasznos már most említést tenni a távolabbi feladatok egynémelyikéről. Muzeumaink jelentős részében nyitnak újonnan rendezett állandó kiállítások. Ezek általában 1849-ig, kisebb részben a századfordulóig, egy-két helyen 1919-ig mutatják be a helytörténetet. Sok helyen készülnek új állandó kiállítások. A Legújabbkori Történelmi Muzeumi Bizottságoknak mindezekkel (a már elkészültekkel és a most létesítendőkkel kapcsolatban is) fontos feladataik vannak. Magától értetődően ott, ahol az állandó kiállítás a XX. századig, vagy időben még tovább dolgozta fel a történelmi eseményeket, feladatuk arra irányul, hogy kritikailag átvizsgálják a kiállított anyagot, a kiállítás e részének mondanivalóját és ennek alapján megfelelő elemző munka után felfrissítik és kiegészítik azokat. Miután a már meglévő kiállítások ilyen értelmű átdolgozására sor került, arra kell törekednünk, hogy ezek fokozatosan kiegészüljenek a két világháború közötti, majd a szocializmus építése történetét tárgyaló időszak bemutatásával is. Ez természetesen installációs költségekkel jár és az esetek legnagyobb többségében helyiség-problémákat vet majd fel. A leglényegesebb azonban az, hogy az állandó kiállítások legújabbkori résszel történő kiegészítéséhez gazdag tárgyi és dokumentációs gyűjteményre van szükség.

A felszabadulási emlékkiállítások elkészülte után a legújabbkori muzeumi munka tehát arra irányul, hogy nagyobb távlatban a megye valamennyi muzeumában

képesek legyünk a helytörténet keretében - az országos összefüggések megmutatásával - olyan állandó kiállítások létrehozására (illetőleg a már meglévők átalakítására), amelyek a kapitalista rendszer elleni harc teljes időszakát és a szocializmus építésének történetét is sokoldaluan mutatják be. Ez elsősorban további körültekintően szervezett folyamatos gyűjtőmunkát igényel. Figyelembe véve, hogy a felszabadulási emlékkiállítás elkészültével az utolsó 20 esztendő anyaga jelentős részének összegyűjtésén már túl-leszünk, a gyűjtést a második világháború, az 1919-39, a Tanácsköztársaság, az 1918-as polgári-demokratikus, és az 1917-es Nagy Októberi Szocialista Forradalom eseményeire vonatkozóan célszerű kiterjeszteni. Végül hasonló részletességgel szükséges visszanyulni 1849-ig, a kapitalizmus magyarországi kibontakozásának, a munkásosztály kifejlődése korai szakaszáig.

A bizottságok a közeljövőben éppen a fent körvonalazott célokat szem előtt tartva igen fontos, sürgős tennivalóként vegyék számba azokat a veterán harcosokat, kiemelkedő történelmi események ma is élő résztvevőit, akik egyrészt gondosan őrzött, gyakran nagy történelmi értékű tárgyakkal és dokumentációs anyaggal rendelkeznek, másrészt olyan személyes élményeket adhatnak át, amelyek a munkásmozgalmi muzeológia számára nélkülözhetetlenek.

A sikeres gyűjtőmunkát ismét csak alapos, a helytörténet konkrét eseményeire épített gyűjtési terv biztosíthatja. Ennek a minden lényeges eseményt magába foglaló tervnek az alapján lehetséges a bizottság tagjai és a tagok által képviselt szervezetek között a feladatokat megosztani.

A bizottságnak külön feladata lesz, hogy számbavegye azokat, a területeiken lezajlott kiemelkedő eseményeket, osztályharcos megmozdulásokat, melyek tartalmuk, politikai célkitűzéseik, tömegességük és forradalmiságuk miatt a nemzeti történelem szintjére emelkedtek. /Ilyen események pl. a Viharsarok agrárszocialista megmozdulásai, az 1919-es miskolci csata, az endrődi sörtüz, a sátoraljaujhelyi börtönlázadás, a második világháború alatti partizán tevékenységek stb.) Azokat tehát, melyek emlékmúzeummal történő megörökítésre méltóak, hiszen muzeumi bemutatásuk felmérhetetlen értéket jelent a szocialista nevelés szolgálatában. Hasonlóan kötelességünk, hogy a megyében született, vagy élete jelentős részében ott dolgozott, az ország történetében kiemelkedő szerepre szert tett személyiségekről is emlékmúzeumokban, emlékhelyeken szóljunk marandóan az utókorhoz. Megengedhetetlennek tartjuk ugyanis, hogy a munkásosztály, az antifasiszta harc nagy alakjainak, a tudomány és a kultúra uttörőinek életéről, harcok utjáról, eszméikért és népükért vállalt áldozataikról ne állítsunk muzeumi szervezeteink keretében méltó emléket.

Mindez természetesen nem valósítható meg egyik napról a másikra. Azon túl, hogy megfelelő anyag összegyűjtése is hosszabb időt vesz igénybe, a megvalósítás egyéb feltételei sem teremthetők meg azonnal. Az azonban szükséges, hogy a bizottságok felmérjék ilyen jellegű feladataikat. Távlati munkatervükben ezeket foglalják össze, elvi döntés és jóváhagyás végett terjesszék az illetékes helyi szervek elé. Megvalósításuk időpontjait ugyanezen szervek határozzák meg.

Azt is figyelembe kell venni, hogy már a felszabadulási emlékkiállítás anyagának összegyűjtése kapcsán és még inkább az ezt követő gyűjtőmunkák folyamán, a helytörténet olyan új összefüggései, részletproblémái kerülnek napvilágra, melyek feldolgozást, publikálást igényelnek. A bizottságok lényeges feladata, hogy a helytörténet érdekében, de az országos történetírás hasznára is, megfelelő tudományos szintű tanulmányok megjelentetését szorgalmazzák. Ugyanúgy feladatuk a gyűjtő és feldolgozó munka során szerzett új ismereteknek a népszerűsítő irodalomban történő közlése és az is, hogy kiállításai számára vezetőket és katalógusokat készíttessenek. Ilyen jellegű tevékenységük anyagi feltételeit a megyei muzeumi szervezetek a tudományos és ismeretterjesztő kiadványokra előirányzott költségvetésben biztosítani tudják. A Legújabbkori Történeti Muzeumi Bizottságok munkáját jelző publikációk új színekkel fogják gazdagítani a muzeumok évkönyveit és ismeretterjesztő kiadványait.

Megfelelő időpontban - a gyűjtést és a helytörténeti kutatást közvetlenül segítő témákra - kiírt pályázatok, erőteljesen fokozhatják munkásmozgalmi muzeumi munka megyei eredményeit.

A bizottságok sikeres tevékenysége nyilvánosságot, társadalmi támogatást igényel. Szükséges, hogy célkitűzéseikkel egy-egy konkrét feladattal kapcsolatban és távlati terveik legnagyobb érdeklődést felkeltő részleteiről a helyi sajtóban rövid híreket és cikkeket tegyenek közzé.

Hasznos, ha egy-egy évforduló (március 21., április 4., május 1., november 7. stb.) alkalmával ünnepi műsor keretében találkozókat, beszélgetéseket szerveznek veterán harcosok, üzemi dolgozók és az ifjúság részvételével.

Ismételten hangsúlyozzuk, hogy a munkásmozgalmi muzeumi munka előterében jelenleg a felszabadulási emlékkiállítások előkészítése áll. Természetes, hogy e cikk keretében valamennyi ezzel kapcsolatos problémát nem vethettük fel. Amit mindenképpen hangsúlyoznunk kell az az, hogy úgy tekintsünk ezekre a kiállításokra, mint amelyek tartalmukban, eszmeiségükben magas színvonalon, művészi megformálásukban szemet gyönyörködtetően vetítik majd a közönség elé a felszabadulás történetét és népünk életének azt a két évtizedét - középpontba helyezve a dolgozó tömegek tehetségét és kiapadhatatlan alkotó energiáját jelző eredményeket - amelyben hazánk kiszakadt a kapitalizmus rendszeréből és szabad, élenjáró szocialista országgá emelkedett.

A felszabadulási emlékkiállítások, a munkásosztály és a dolgozó tömegek forradalmi mozgalmaival foglalkozó muzeumi munka nagy, átfogó, az egész országban jelentkező sikerét fogják eredményezni. Erre kedvező lehetőséget ad az a körülmény is, hogy e kiállítások sorában az első az 1964. október 6-án nyíló szegedi és az ugyanez év december 21-én elkészülő debreceni kiállítás tapasztalatai értékes segítséget nyújtanak majd a többiek számára is.

A fent részletezett távolabbi feladatok pedig e kiállítások elkészültéig

olyan perspektivákat jelentenek, amelyek megvalósításának lehetőségeit, utjait, módjait, már a jelenben is kutatnunk kell, végrehajtásukra azonban az elkövetkezendő esztendőkből kerül sor. A Legújabbkori Történelmi Muzeumi Bizottságok a társadalmi felszabadulásért, a szocializmus építéséért folyó harc emlékeinek megmentésével, muzeumi bemutatásával, a szocialista muzeológia gazdagításában történő közreműködésükkel, alkotó módon veszik ki részüket a szocialista tudat győzelemre juttatásáért folyó küzdelemből.

Verő Gábor

RÉGÉSZETI ÉS TÖRTÉNELMI VÉDETT TERÜLETEK ORSZÁGOS JEGYZÉKÉNEK ELKÉSZÍTÉSE

A régészetnek történettudománnyá válása volt szükséges ahhoz, hogy a földben rejlő emlékeket, mint letűnt társadalmi formációk anyagi kulturáját, történelmi szempontból kutassa. Ez tükröződött a 13/1949. tvr. első szocialista muzeumi törvényünkben, amely a korábbi részleges - kincs és emlékeletre vonatkozó - bejelentési kötelezettséget kiterjesztette, általánossá tette a földből előkerült valamennyi forrásanyagra. A hathatós védelem biztosítására új fogalmat vezetett be, a már korábban ismert műemlék mellett, a régészeti és történelmi jelentőségű védett területeket.

A védett régészeti területtel a korábbi és a jelenleg érvényben lévő 9/1963. Eln. Tanácsi tvr. azt a célt kívánta és kívánja elérni, hogy a tudományos és művelődési szempontból kiemelkedő lelőhelyeken tartós, vagy ideiglenes védéssel biztosítsa az ott lévő, illetőleg a várható objektumok sértetlenségét. A védelemmel lehetőséget ad a korszerű tudományos munka egyik elengedhetetlen feltételéhez, a teljes feltáráshoz. A törvényerejű rendeletben lévő lehetőségek új útját jelzik a régészeti és történelmi területek védelmének, s hazánkban első ízben biztosította jogi védelmét.

Élve a 13/1949. tvr. lehetőségeivel, 1950-től kezdődően megindult a régészeti területek védelme. A jó végrehajtáshoz azonban hiányoztak a tudományos és közigazgatási lehetőségek. Nem tisztázták kellő mértékben, hogy milyen objektumok kerüljenek védelemre, s ezért a gyakorlat elég ösztönössé vált. Hiányzott a jó tudományos előkészítés, az ország legfontosabb lelőhelyeinek, objektumainak az egész országra kiterjedő topográfiája, illetőleg katasztere, kevés volt a szakember, és az a kevés is a közigazgatási munkában kevés jártasságot mutatott. Nem találták meg azokat az igazgatási szakembereket, akik e nem kis feladatot jelentő munka lebonyolításában munkatársak lehettek volna. Lényegében véve az történt, hogy 1950-1953 között a muzeumok által bejelentett igények és javaslatok alapján kerültek védelemre a területek. Ez szinte valamennyi objektum-

nál csupán a lelőhely jól-rosszul meghatározott nevét jelentette, de hiányzott minden szükséges adat, kataszteri szám, birtokívi szám, a tulajdonos neve, a területen belüli helyzete, ami szükséges lett volna ahhoz, hogy a közigazgatás a telekkönyvi bejegyzéssel a védelmet jelentő területfelhasználási, illetőleg átalakítási korlátokat, tilalmakat érvényre juttassa. Igy papíron mintegy 400 védett terület keletkezett, amely csupán azt tükrözte, hogy egyes megyékben, országos intézményekben dolgozó régészek a feladatot jelentősnek tartották-e, vagy sem. Az ország területén nagy aránytalanságok keletkeztek. Vannak megyék, ahol szép számmal találunk védett területeket, pl. Borsod megye: 88, Veszprém megye 28, Heves megye 40, Győr megye 26; de akadnak még olyanok ahol mint pl. Bács megye 5, Békés megye 4, Hajdu megye 9, Szabolcs megye 6, Zala megye 2 védett terület van, s valószínűleg senki sem hiszi, hogy Zala, Tolna, vagy akár Vas megye is régészetileg üresek, nincsen bennük védeni való terület. Ezekben az esetekben arról van szó, hogy kevésbé átkutatott az illető terület, esetleg nincs régésze, vagy az nem tulajdonított ennek olyan fontosságot, hogy a védelemmel járó terep és igazgatási munkákra időt szakított volna.

1954-1957 között a minisztérium muzeumi osztálya megpróbálta a tömeges védelekből adódó hiányosságokat felszámolni, ami egyre jobban tapasztalható volt:

1.) A telekkönyvi bejegyzések nem történtek meg. Ez nem is csoda, mert Hajduböszörmény Réti-földek, vagy Győr belvárosa helymegjelöléssel nincs az az igazgatási szakember, aki a lelőhelyeket a telekkönyvbe fel tudja jegyezni.

2.) A tanácsok nem ismerik a területeiken lévő védett területeket, mert a különböző időpontokban érkezett, védésről szóló iratok irattárba kerültek.

3.) A föld tulajdonosa annyit változott az elmúlt 10 év folyamán a különböző földrendezésekkel, hogy azt senki nyomon nem követhette.

4.) A legtöbb muzeum, az országos muzeum központi nyilvántartásán kívül, nem ismerte a saját területén lévő védett területek teljes listáját.

Néhány megyében, elsősorban Budapest területén, Heves, Komárom, Csongrád és Baranya megye területén sikerült is az adatokat helyrajzi számokkal kiegészíteni, és egyrésztüknek telekkönyvbe való bejegyzésével legalább a jogi védelem felé terelhattük a kérdést. Sok megyében szakember és a kérdéssel való foglalkozás hiánya miatt lényeges változás nem következett be. Különösen sok a minden adat nélküli védett terület Borsod, Veszprém, Somogy és Győr megyében.

Az azóta folyó erőfeszítések mellett is ma az a helyzet, hogy Budapest területén kívül régészetileg védett 321 területből 141-nél semmiféle közlelbbi adat nincsen és mindössze 15, zömében új, 1961-1963 évben védett olyan területtel rendelkezünk, amely a jelenleg érvényben lévő helyrajzi számokkal rendelkezik.

Nincs áttekintésünk arról, hogy a régi helyrajzi számmal ellátott lelőhe-

lyek közül melyiknél történt meg a telekkönyvi bejegyzés. Biztosan tudjuk viszont, hogy sem a tanácsoknál, sem a jelenlegi tulajdonosnál nem tudatosult eléggé a védelem ténye. Így lényegében véve fontosnak tartott lelőhelyeink a sok munka, jó szándék ellenére is védelem nélkül állanak. Pedig hazánkban a szükséges feltételek megvannak ahhoz, hogy bárhol bármekkora területet pontosan védhessünk. Ezt lehetővé teszi az, hogy Magyarország kataszteri felmérése már régen megtörtént, sőt 1959-1960-ban újabb felmérést végzett az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal. Ez azért nagy jelentőségű tény, mert a föld összterületének 2.5 %-án történt meg a kataszteri felmérés. (Sok európai ország még nem végezte el ezt a nagy munkát.) A régi felmérés szerint Magyarországon 22 millió kataszteri szám volt érvényben. Az új földmérés mindössze 2 millió helyrajzi számba vonta össze a külterületeket, a régi helyrajzi számon maradtak a szőlők és a háztáji földek (kb. 3-4 millió hrsz.).

A szocialista építkezések meggyorsult üteme, a beruházási kodexnek 45/1961. 29. §. 4. pont e.) bek.-e a beruházási helyeknek kijelölésén a muzeumi terület részvételének biztosítása, a nyomvonal lejárások, az építési szabályzat + levonatkozó megkötöttségei szükségessé teszik, hogy átgondoltabb, teljesebb igényű jegyzéket készítsünk a védett, illetőleg védeni kívánt területekről és azt jogilag is teljes értékűvé tegyük, mert foganatja csak így lehet.

E munka elkészítésére lehetőséget ad, hogy lényegében befejeződött a földrendezések után az országos új kataszter felfektetése, amely hosszú ideig, mintegy 50-60 éves időre, állandóságot biztosít. A munka elvégzésének másik lehetősége, hogy az ÁFTH-val folytatott tárgyalások során a legnagyobb megértést és támogatást nyertük, ami biztosíték, hogy a közigazgatási munkában járatlan muzeológusok mellett a munka szakszerű elvégzésére és a területeknek térképen való helyes rögzítésére rendelkezésünkre fog állni a megfelelő szakember.

Célunk az, hogy az országos műemléki jegyzék végleges formájához hasonlóan, 1965 végéig elkészítsük a régészeti területek első országos jegyzékét. E jegyzék nem lesz teljes és végleges, hiszen a régészeti területek száma növekedhet, illetőleg csökkenhet. Ezért 2-3 évenként pótgjegyzéket kívánunk kiadni, amely az új, illetve törlendő védelemeket tartalmazza.

A munka elérése érdekében feladatunk.

1.) A valamilyen formában már védetté nyilvánított területeknek revízióját elvégezni és azokat, amelyek továbbra is védelemre szorulnak, szabályosan védeni, illetőleg a védelmet megújítani.

2.) Az egyenetlen és az ország régészeti szempontból fontos területeit nem mindenben tükröző jegyzék kiegészítése, ahol viszonylagosan több védett terület jelentkezik.

Hangsúlyozzuk, hogy csak a tudományos és a várható népművelési objektumok szempontjából kiemelkedő lelőhelyek védelmére gondolunk, mert sem népgazdasági,

sem egyéb okok következtében nem lenne helyes az országban ismert több tízezer lelőhelynek régészetiileg védett terület formájában való védelem. Nem topográfiát akarunk készíteni, nem is a már elkészült, vagy készületben lévő régészeti katasztereket, mert ez erőnket meghaladja és teljesen független a régészeti védett területek kérdésétől. Kevesebbet, de azt jól, ez a célkitűzésünk és a jogvédelmen túl biztosítani a terület tényleges védelmét is.

A védelem szempontjából kétféle objektum lehet:

I. Állandó jelleggel védeni kívánt objektumok. Ide kell sorolni a jelentős földműveket, földvár, sánc, halmok, sírcsoportokat.

Itt sem arról van szó, hogy minden földvárat, mert legtöbbször nem is ismerjük, de a legtipikusabbakat, és ne csak a nagy kiterjedésű őskoriakat, hanem a kisebb méretű koraközépkori földvárakat is, a Csörszárok egy-egy szakaszát, a nagyobb sírcsoportok még látható részeit.

Ide lehet sorolni a barlangokat és mindazokat a tudománytörténeti, illetőleg a tudomány szempontjából fontos lelőhelyeket, ahol tanufalat kívánunk hagyni, hogy bármikor megmaradjon az új ásatás lehetősége. A fejlődő módszerek és lehetőségek ezt szükségessé teszik. Ebbe a csoportba lehet sorolni kőépitményeinket, de itt sem törekedve teljességre, hanem csak a lényeges, nagy objektumokra gondolhatunk.

II. Ideiglenes védelem, amely csak nevében ideiglenes, mert a védelem hosszú időre szól, amíg felkutatásuk megtörténik. Ez generációnkat is túlélheti, és legtöbbször a feltárás után műemlékké válnak, és tovább már mint műemlék nyerne védelmet. Ide sorolhatók a római és középkori városmagvak, elpusztult középkori templomok és várak, környéküknek a műemléki jegyzékben nem szereplő területei. (Építési szabályzatban szereplő műemléki környezet - megjelölés fedji ezt.) Földalatt lévő középkori falvak, a teljes feltárás igényével védendő telepek, temetők, a paleolitikumtól a későközépkorig, sőt továbbiakban, még az elpusztult bükki üveghuták helyei is. Ez a nagyobb tömeg és itt kell a nagyobb szelekció, mert lehetetlen pl. csupán a Tiszazugban ismert 82 neolitikus lelőhelyet védetté nyilvánítani, de éppen úgy felesleges is lenne a Bodroghköz több mint 100 különböző kora lelőhelyének védetté nyilvánítása.

E nagy munka lebonyolítását a muzeumokhoz küldött, vázolt módszer segítségével kívánjuk elérni, építve a megyei szervezetekre, megadni hozzá az egyéb régészeti intézmények és egyetemek szakmai segítségét, valamint a központi minisztériumi támogatást.

1.) A munka első fázisában a meglévő jegyzékeket sokszorosítottuk, hogy a különböző témákkal, korokkal foglalkozó szakemberek lehetőséget nyerjenek ahhoz, hogy a megyehatártól függetlenül javaslatot tegyenek. (Amennyiben lehetséges adják meg a lelőhelyet pontosan úgy, hogy az 25000-es, vagy 50000-es térképen, vagy kataszteri lapon azonosítható legyen. Nagyobb területnél kisebb váz-

lattal, úgy, hogy az a helyszínen más által is megtalálható legyen, illetőleg a hozzá szükséges adatokat be lehessen szerezni.)

2.) A meglévő, illetőleg javaslatokkal kiegészített jegyzékhez a szükséges adatokat össze kell állítani, amely két munkából áll:

a.) Előkészítő munka: amelyet 02-es foglalkozásu, igazgatásban jártas, nyugdíjossal lehetne a legcélszerűbben megoldani. Ez az előkészítő munka kiterjed a régi helyrajzi számok, tulajdonosok nevei, stb. összegyűjtésére. Ez az a munkaező, aki összekötő szerepet tölthet be a muzeum és az ÁFTH között, és aki a sok időt és utánjárást jelentő munkától a régészt mentesítheti. Megítélésünk szerint 4-5 hónap alatt mindenütt el lehet ezt végezni, és cca kétezer forint költséget jelent.

A helyrajzi szám kikereséséhez első lépés az, hogy a régi tulajdonos (és felesége) nevét megtudják. Ez alapján a Járásbiróságon - Telekkönyvben - megkeresik az illető nevet, s a térképről a helyrajzi szám kijegyezhető. A szám mellé zárójelben meg kell jegyezni, hogy melyik földrendezés idejéből származik a helyrajzi szám (1949, 1951, stb.). A belterületek esetében vigyázni kell arra is, hogy a kataszteri és a telekkönyvi szám nem egyezik. Megjegyzendő tehát az is, hogy a kettő közül melyiket irtuk fel. Így egy-egy járás területén lévő összes védeni kívánt területről egyszerre szerezhetjük be az adatokat.

A megyei ÁFTH felügyelőségen csak a kataszteri helyrajzi számmal ellátott térkép található meg. Náluk nincsen meg a tulajdonos neve és így a területek azonosítása sokkal nehezebb.

b.) Az összeállított jegyzék felülvizsgálata, a területek helyszínelése, mindazon lelőhelyeknél, amelyeket a kataszteri térképen pontosan bejelölni nem lehetett, a régész feladata lesz. Ha a terület nagysága megkívánja, hogy a kataszteri számon belüli földterületen megjelöljük a számunkra fontos néhány száz négyzetméteres területet, akkor mérnöki bemérésre lesz szükség.

A magyar régészet egészének érdeke, hogy e munka szakszerűen folyjék és hogy a védett területek jegyzéke elkészüljön. Éppen ezért a budapesti intézetekkel, egyetemekkel tartott tárgyalások során készség mutatkozik arra, hogy a régészekkel gyengén, vagy egyáltalán el nem látott megyékben a terepmunkákhoz ezek munkatársai is segítséget nyújtsanak. Kb. 10 egyetemi hallgató a harmadéves nyári muzeumi gyakorlatát vidéken töltve, mintegy két hetet fordíthatna a meghatározott, ismert objektumok helyének rögzítésére. Elképzelésünk szerint a következő megyéknek nyújtanánk segítséget:

Szabolcs megye:	MTA és MNM + 2 hallgató,
Hajdu Bihar "	Mezőgazdasági Múzeum + 2 hallgató,
Nógrád "	MNM + 1 hallgató,
Tolna "	MTA Kutató Csoport,
Somogy "	MNM + 1 hallgató,
Szolnok "	MNM + 1 hallgató,
Pest "	Budai járások, MNM, a többi BTM,
Zala "	MTA Kutató Csoport + 1 hallgató,
Vas "	1 hallgató,
Borsod "	1 hallgató,
Békés "	1 ELTE hallgató, és a Szegedi Egyetem.

E helyszínelés 2-3 hetes időtartamot igényel és anyagi kihatása 3-4 ezer forint. Ezt a megyei költségvetésből, illetőleg annak átcsoportosításával vagy póthittel kívánjuk megoldatni.

3.) Az előkészített anyagba kapcsolódik az ÁFTH akkor, amikor az előző felküldött javaslatok után a minisztérium véglegesen állást foglal abban, hogy a felküldött jegyzék alapján mely területek kerülnek védelmi eljárás alá. Az ÁFTH budapesti központja részletes módszertani utmutatót ad június folyamán megyei felügyelőségeinek, hogy hathatós segítséget nyújthassanak a múzeumoknak. A védeni kívánt területről az ÁFTH 5 vázlatrajstot készít, amelyet egységes áron bocsát a múzeumok rendelkezésére. E munka véleményünk szerint még 5000 forint átlagot jelent, amelyet az 1964/65 évi költségvetési tervben kell előirányozni. Sok esetben elegendő az irodai azonosítási vázlat, mely jóval olcsóbb a pontos térképmásolatnál.

A védelem lebonyolítása az elkészült vázrajz, javaslat alapján történik, a végrehajtási utasítás főbb elveinek szemmel tartásával, amely lényegében véve a természetvédelmi területek védelmi eljárásainak módozatait követi. Lényege az, hogy a helyszínrajzzal ellátott pontos javaslat mind az igazgatásban, mind a megyei, illetőleg országos múzeumban nyilvántartásba kerül, a védelem ténye pedig nyilvános, helyszíni tárgyaláson történik. Gondoskodnak arról is, hogy a műemlékhez hasonlóan gazdát találjanak, aki felelős a területért. Megpróbáljuk figyelmeztető jelekkel tartósan ellátni, hogy a helyszínen is azonnal felismerhető legyen a védett terület.

E munka lebonyolításának ütemét az alábbiakban tervezzük:

A múzeumok már megkapták a megyéjükre vonatkozó védett területek jegyzékét és május elején az országos intézményekhez, egyetemekhez, vidéki múzeumokhoz is eljuttattuk a teljes, meglévő jegyzéket, hogy azt javaslataikkal kiegészítve, június 10-ig küldjék vissza a Múzeumi Főosztályra. A megyei múzeumoktól a védelemre javasolt lelőhelyek végleges jegyzékét 1964. november 1-ig kérjük az MNM Adattárhoz felküldeni, hogy azokat jóváhagyva 1965. január közepéig a megyei múzeumoknak visszaküldhessük. A téli időszak alatt április 1-ig végeznék el az ÁFTH a vázrajzok, térképek elkészítését. Ezután megtörténik a védelem igazgatási

lebonyolítása és befejezéséért, tervünk szerint, az országos jegyzék 1965 decemberében kerülne kiadásra, amelyet a legkülönbözőbb szervekhez juttatunk el.

Sok munkát igénylő, nagy feladat a vázolt kérdés rendezése. Égető szükség van rá, érdekünk, hogy elkészüljön. Ugy érezzük a feltételek biztosítottak ahhoz, hogy a nagy munkába belevágjunk. Bizunk abban, hogy a muzeumi igazgatók, a régészek magukévé teszik a feladat gondos elvégzését, és így megteremtjük az alapját a régészeti, történeti területeink tényleges védelmének.

Kocztur Éva

JAVASLAT A MUZEUMI TEXTILFÉLÉK MÉRETARÁNYÁNAK MEGHATÁROZÁSÁRA

A Néprajzi Múzeum 1961-ben közzétett „Tárgykezelési és nyilvántartási szabályzat”-a 6. -nak 8. pontjában újból rögzítette az 1950-ben is leszögezett általános érvényű muzeumi elvet, mely szerint leltározáskor a „tárgyakat általában két dimenzióban kell lemérni. A tárgyak mérésénél a következő általános mértékelvek legyenek irányadók: hosszúság, szélesség, esetleg magasság, amiket a leltárkönyvben H. - Sz. - M. betűkkel rövidítjük.” A textilneműekre ebből a tételből a hosszúságot és szélességet vonatkoztathatjuk, amit úgy is felfoghatunk, mint a legnagyobb és a legkisebb méreteket.

A gyakorlatban ennek az elvnek alkalmazása kisebb-nagyobb nehézségeket okozhat. E nehézségek kiküszöbölésére vagy legalábbis csökkentésére legyen szabad a következőkben, néhány olyan javaslattal élnünk, melyeket a Néprajzi Múzeumban szerzett hosszas tapasztalatból merítettünk.

Revíziók alkalmával tűnik fel leginkább, hogy - főleg a lepelruhák (lepedő-, kendőfélék, szabatlan, formátlan darabok tartoznak ide) vannak résszul méretezve. Két különböző személy, de nem egyszer ugyanaz is, két mérés alkalmával különböző méreteket jegyez fel ugyanarról a tárgyról, amikor annak a tárgynak szélét-hosszát méri. Ennek a hibának több oka is lehet. Hibaforrás lehet maga a mérőszalag. Acélszalag textilneműek mérésére alkalmatlan, merevsége miatt, a szabók által is használt viaszos vászon centimétert kell használni. Még komolyabb forrása lehet a mérési hibáknak a textilanyag nyúlós volta, kiváltképp, ha csipke, rojt, himzés, szőttés van hozzá illesztve. Ezért a textilféléket mérésükkor ne tartsuk a kézben, hanem terítsük asztalra s a mérést ne nyújtott, hanem nyugalmi helyzetében végezzük el rajtuk hosszában is, keresztben is. Amikor elröngyölödött, pontosan meg nem határozható hosszúságú csipke, rojt szegi a tárgyat, mérjük le előbb a vásznat magát s + jellel tegyük hozzá a bizonytalan s rongált állapotban még inkább nyújtható csipke, rojt hosszát. Előfordul, hogy a szőtt vagy himzett lepedő- párnabetéttel szűkebb, keskenyebb a lepedő, párna

szélességénél. Ilyen esetekben ajánlatos mindkét szélességet feltüntetni, tehát az alapét és a betétét is pl. H.: 240, Sz.: 120 + 110 cm.

A négyzetes formájú, gyári vagy házi készítésű kendőféléknek széle-hossza sohasem ugyanaz, ezért a leltározó ne sajnálja a fáradságot minden esetben a két méret pontos ellenőrzésére.

A szabott-varrott textilholminál, így az alsó- és felső ruhaféléknél műfajok szerint alakítottuk ki a méretek felvételét. Az ujjas öltözetdarabok, tehát ing-, kabátfélék stb. egyik mérete az ujj hossza, másik pedig a derék hossza. A „derekat” a darab hátulján mérjük, mert eleje gyakran rövidebb annál. Nehézséget itt csupán az ujjak fodra, csipkéje okozhat vagy az ujjasnak magának a fodra. A leltározó esetenként dönti el, hogy simán végigvezetheti-e a mérőszalagját a darab teljes hosszán vagy megszakítsa a fodor tövében, - kiváltképp felálló fodor esetében lehet ez szükséges. Ilyenkor a derék hosszához + jellel csatlakozik a fodor, csipke stb. hossza. Ez a tanács mindenfajta ujjas ruhadarab mérésére kielégítőnek látszik, úgy természetesen, ha az ujj mérését annak tövé-nél kezdjük. A mellévarrott szabásu ingek ujját így a nyaktól mérjük, a vállta-szabottakét pedig a vállból. A gallérszerű ujjatlan felsőruháknak, amilyen a suba, palást, körgallér stb. hátsó hosszát mérjük s aljuk bőségét, mint legnagyobb méretét. Így az ujjatlan felsőruháknak, a pruszlik- és mellényféléknek is hátsó hossza és alsó kerülete lesz a két mérete. A szoknyaféléknek hossza és alsó bősége mérendő. (Előfordulhat, hogy a gondos gyűjtő - néprajzi tárgy esetében - a helyszínen, gyűjtéskor szedeti ráncba a szoknyát, amit lekötöznek, sőt le is varrnak. Ilyen esetekben megengedhető, hogy a szoknya aljbősége helyett a derékbőséget vezesse rá a leltározó ceruzával a leltári cédulára, ideiglenesen, a szoknya hossza mellé. Amikor a tárgy kiállítás alkalmával szétbontódik, nem szabad elfelejteni a megmért alsó bőséget véglegesen rávezetni a cédulára. Hasonlóképpen mérjük a kötényféléket is. A nadrágféléknek derékbőségét és szárhosszát szoktuk megadni. Különleges példányoknál, harmadik méretül a szár bősége is megadható.

Sokkal nehezkesebb mindezeknél a fejviseletek mérése, így pl. a kalapoké. Itt a fej magassága és a perem szélessége mutatkozik a leghelyesebbnek. Ugyanez vonatkozik a süveg- és sapkafélékre is. A felette változatos főkötőféléknél, nem egyszer a leltározó leleményességére van szükség. Általában a főkötő kerületét mérjük elől és hátlapjának magasságát. Speciális daraboknál, talán nem vétünk a szabályok ellen, ha több méretet is veszünk fel. A matyó sutáknál pl. mérjük a tok magasságát és kerületét, de a rátett korong átmérőjét is. A szalagokkal díszített főkötőknél és pártáknál külön adjuk meg a szalagok hosszát és szélességét.

Népi használatban egyujjas kesztyűk ismeretesek, ezeknek hosszát mérjük s a szár bőségét. A harisnyának szára hosszát és feje hosszát. Ugyanígy a láb-beliféleségeket is: a szárhosszat jobb külön mérni a sarokmagasságtól s azt + sarok ... cm feltüntetésével harmadik adatként feljegyezni.

Igen ajánlatos, hogy a leltározó következetes legyen a méretek egymásutánosságának feltüntetésében: tehát vagy következetesen előre a szélességet s utána a hosszúságot, vagy fordítva. Gyakori leltározásnál ez a művelet automatikussá válik s az azonosítás munkáját gyorsítja és egyszerűsíti.

Fél Edit

VIDÉKI MUZEUMAINK - A NÉPMŰVELŐ SZEMÉVEL

E sorok írójának nemrégiben alkalma volt megtekinteni Itália és Ausztria több világhírű vagy kisebb jelentőségű gyűjteményét, muzeumát. Elcsodálkozott a méltán nagyírű, világszerte ismert alkotásokon, leleteken, fizette a legtöbb esetben igen borsos belépti díjakat, s nem egy esetben bosszankodott azon, hogy hosszú időn keresztül kellett agnoszkálnia a kevésbé ismert anyagokat a katalógusok segítségével, s ez a felismerési folyamat még a hiresebb alkotások esetében sem volt mindig könnyű. Általános benyomása az volt, hogy a meglátogatott muzeumokban, kiállítási termekben inkább az anyaggal önmagával akartak hatni, a legtöbb esetben különlegesebb didaktikai-népművelői szándék nélkül, ami persze Michelangelo és Tiziano hazájában bizonyos fokig érthető is, bár gyakran elgondolkoztunk azon, hogy az olasz iskolásgyermekek, munkások, parasztok, az itáliai átlagember - tekintetbe véve az egyes területek, csoportok között lévő, nem egy esetben ijesztő műveltségi különbségeket - mit ért meg pl. az Uffizi, a nápolyi Museo Nazionale gyűjteményéből. Esztétikai szemléletét, izlését, vizuális kulturáját föltétlenül fejlesztik a világhírű alkotások, azonban az élmény nem lesz tudatos, az ismeret kevésbé lesz megalapozott, s főleg nem válik rendszerezetté a sok-sok látvány.

Mindezek akkor jutottak eszünkbe, amikor népművelési területen végzett vidéki kiszállásaink alkalmával megtekintettünk néhány újabban rendezett muzeumi kiállítást, többek között a jászberényi Jász Muzeumot és az egészen frissen rendezett szolnoki Damjanich János Muzeumot. Érdeklődésünk részben spontán volt: a népművelési hálózat tevékenységét vizsgálva egyszerűen kíváncsiak voltunk a táj, a központ, a város multjára és a mult feldolgozására, de ugyanakkor az is vezetett bennünket, hogy kutassuk a népművelés és muzeumügy közötti szálakat, összekötő tendenciákat. Így jöttünk aztán arra a megállapításra, hogy az elvi és gyakorlati mozgolódáson, deklarációkon és kezdeményezéseken túl ez a kapcsolat abban is jelentkezik és - továbbmenve - lehetőségeket nyújt, hogy a magyar muzeumügy irányítói mind elvi, mind gyakorlati vonatkozásban a legszélesebb értelemben vett közművelődést szolgálva rendeztetik és rendezik újjá a vidéki kiállítási anyagokat. Mondhatnánk azt is, hogy ennek a népművelő szemléletnek következtében a magyar muzeumügy nemzetközi viszonylatban is szép eredményeket ért el, s hozzávéve a kivitelezés egységességét és modernségét ezek az

eredmények a világhírű alkotásokkal is rendelkező külföldi gyűjteményekkel, a gyakran csak minél nagyobb bevételeket hajszoló külföldi muzeumirányítással összehasonlítva is jelentős eredmények.

Ugy gondoljuk, hogy a legfőbb eredménye ezeknek az újabb kiállításoknak a történetiség, az egységes történelmi szemlélet, koncepció megvalósítása. A helyi szakemberek, a lektorok, a kivitelezők figyelembe vehették a marxista történetírás eredményeit, s összefüggő egészbe, kiállítási anyagba illesztették bele a rendelkezésre álló leletanyagot, néprajzi tárgyakat és műalkotásokat. Emlékszem, gyerekkoromban nagy érdeklődéssel néztem pl. a debreceni Déri Múzeum már akkor is méltán híres anyagát, kiállításait, de nem volt meg az élmények rendezéséhez a vezérfonál, a különböző részkiállítások szétestek csillogó, szinompás, érdekes benyomásokká. A marxista történelemszemlélet hallatlanul megkönnyíti - jól alkalmazva - mind a nézőnek, mind a kiállításokat tervezőnek az anyag rendszeres összeállítását és feldolgozását. Különösen jól valósul ez meg a szolnoki Damjanich János Múzeumban, ahol a szerteágazó kutatások sok-sok eredménye, lelete, kiállítási tárgya - a rendelkezésre álló bőséges anyagnak így is csak kis része, sajnos - a társadalmi formák fejlődésének menetébe beágyazva világosan példázza a világ bármely más táján is lejátszódható fejlődés helyi eredményeit. Ugyanez a történetiség uralkodik a jászberényi Jász Múzeumban is, bár ez utóbbi gyűjtemény már néhol bőbeszédűvé, csapongóvá is válik. Ugy érezzük, hogy a tömörítés, a logikus, világos történelmi vonalvezetés Szolnokon jobban sikerült. (Persze kisebb gyűjteményben a helyzet némiképpen nehezebb, hiszen itt mindent ki szeretnének állítani, mindent a közönség elé szeretnének önteni, kevésbé gondolnak a helyiségek növelésére, pontosabban véve kevésbé gondolhatnak ilyesmire; nagyobb városokban, nagyobb gyűjteményekben jobban meg lehet valósítani az ökonómikusabb rendezést!) Mindenesetre - más kiállításokat is figyelembe véve - ez a történetiség, a koncepciózus elrendezés teszi ami újabb kiállítási anyagainkat igen korszerűvé, népművelő jellegűvé, mely jelleg hasznos vonatkozásaira a későbbiek során visszatérünk.

Ismét gyermekkori élményekre hivatkozom. Régebbi kiállítási anyagaink kiváló szakember-összeállítói nem egy esetben pozitivista adathalmazó buzgósággal öntötték a közönség elé a hosszú írásbeli magyarázatokat, s a rutinos muzeumlátogató, de az egyszerűbb szemléletű-műveltségű vendég is elkedvetlenedve nézte, olvasta, böngészte a hosszú fejtegetéseket. (Ezekben persze megnyilvánult, realizálódott a helybeli szakemberek jogos büszkesége, esetleg a mellőzöttségből, a nehéz publikációs viszonyokból azármazó rekompenzációs szándék is!) A rutinos látogató már csak a lényegét, a tárgyat nézegette az ilyen esetekben, a kevésbé gyakorlott vendég pedig a kinlódás emlékével távozott, a magyarázó szövegek tehát nem mindig érték el a szükséges célt, a közönség művelődését, népszerű szaktudományi tájékoztatását. Az említett két múzeumban, de másokban is a szövegek összeállítói helyesen valósították meg a legtöbb esetben a szakszerűség, a színvonalas és népszerűen tudományos megfogalmazás és a modern közönségigény egységét. A modern közönség ugyanis nem szereti a bőbeszédűséget, de igényli a határozott, tömör, lényegét mutató megfogalmazásokat. Ez az igény következik a modern életritmusból, a specializálódással párhuzamosan haladó

szintézis-szükségletből, de a legmodernebb széprózai törekvésekből is, s ez nem lebecsülendő tényező. Hisszük, hogy az újabb kiállítások tervezői sokat tanulnak és fognak tanulni az andragógia, a felnőttoktatás, a népműveléstudomány általános érvényű megállapításaiból, eredményeiből, melyek elsősorban a hatékonyság, a határfok növelése, a rendelkezésre álló anyag didaktikus „tálalására” vonatkoznak. A helyes történelmi szemlélet következtében - amely egyébként a közoktatás keretében folyó történelemtanítás eredményeképpen amúgy is tömegbázisra támaszkodhat - a kiállított régészeti leletek nem jelentenek pusztán felsorakoztatott tárgyakat, fázasztó részgyűjteményeket, csak szakembereknek érdekes eszközhalmazt, hanem bevezetik a nézőt az ember tárgyi kulturája kialakulásának érdekes folyamatába. S ami nagy eredmény, ismételten hangsúlyozva: a magyarázó szövegek tulnyomórészt „helyükön vannak”, definiálnak, összefüggésekre utalnak, egy egységes és magasabbrendű közművelődésügy szolgálatában. Itt is csak az a kifogásunk, hogy - például a Jász Múzeum esetében - a néprajzi anyag, vagy a modernebb helytörténeti anyag szövegezése kissé bőbeszédűbb a kelletténél, de hát ez nyilván az úgyszeretet következménye.

Dicsérőleg emlékezhetünk meg a kiállítások butorzatának, egész felszerelésének stílusának modernségéről is. Ez persze azzal van összefüggésben, hogy helyes és példamutató kezdeményezés volt annakidején a MKK-et létrehozni, mert csak így lehetett igazán biztosítani az egész magyar múzeumügyre kiterjedő rendezési munkálatok egységességét, modernségét, magas színvonalát. Fájdalommal állapítjuk ezt meg, mert hasonló intézménye, szerve például a népművelésnek ma sincs (remélhetőleg közelesen lesz), pedig a példa adva volt! A különböző, más és más célt szolgáló vitrinek, butorok, világítási berendezések, a falakon, tablókön alkalmazott színhatások, diszitőelemek szoros kapcsolatban állnak a modern lakáskultúra alapelveivel, a lakberendezés eredményeivel, s nem győzzük hangsúlyozni, hogy ez milyen hasznos dolog: nincs ellentét a múlt tárgyait őrző, felsorakoztató és bemutató intézmények, a múzeumok belső kiképzése, berendezése és a modern ember izlése, lakberendezési igényei között! Letűnt évezredek, évszázadok alkotásai, eszközei - modern keretek, formák között: így lehet, tekintve a múzeumok nagy látogatottságát, a közizlést nevelni, s egyúttal a modern ember érdeklődését irányítani a múlt eredményeire, megbecsülésére. Nem lehet vitás, hogy egy - a már külsőségeiben, butorzatában is ódon, dohos, árasztó - kiállítás nem vonzaná igazán a fiatalokat, s így újabb kiállításaink figyelembe veszik a modern pedagógia egyik alapvető követelményét, a motiváció törvényeinek a megtartását is. Azaz: a közművelődés bármelyik formájába, lehetőségébe bekapcsolódó embereknél, társadalmi csoportoknál, rétegeknél figyelembe kell venni a bekapcsolódás megkönnyítésének, a különböző szubjektív és objektív gátások lebontásának feladatait is.

Jó eredménynek tartjuk azt is, hogy a kiállításokat rendezők bőségesen használják a különböző műanyagokat, s nem is csak artistikus hatások keltése érdekében, hanem gyakran didaktikus célkitűzések szolgálatában. Előfordul gyakran a régészeti anyagok kiállításának rendezése közben, hogy a szakemberek nem tudnak mit csinálni a hiányosan ránk maradt eszközökkel: nekik érdekes, a nagyközönség számára azonban nem sokat mond például egy töredékesen ránk maradt eke.

S mire jó a műanyag: a szolnoki Damjanich János Múzeum anyagának rendezése közben - szerencsére, e kiállítást még in statu nascendi, a rendezés folyamatának utolsó szakaszában láttuk - a tervezők eredményesen alkalmazták az átlátszó műanyagokat a hiányzó termelési eszköz-részek pótlására. Nyilvánvaló, hogy ugyanolyan anyagból pótolni e részeket hamis dolog lett volna, arról nem is beszélve, hogy a közönség nagy része nem tudta volna megállapítani: hol kezdődik a betoldás, mi az eredeti. A műanyag azonban már jellegénél, színénél fogva is annyira elüt a kiegészített töredéktől, hogy a pótlás „kezdeté és vége” világos, s ugyanakkor elvont, „absztrakt” jellegénél fogva - paradoxálisan hangzik - megmozgatja a néző fantáziáját. (Hasonló ötletek megvalósítását természetesen más múzeumokban is láttuk!)

Tulajdonképpen az eddigiek is a didaktikus jelleg szolgálatát jelentették, azonban befejezésül külön szeretnénk hangsúlyozni az újabb kiállítások oktató-népművelő jellegét. Szép példa erre a Jász Múzeumban a kisméretű, de méltán világhírű Lehel kürtjének izléses és biztonságos elhelyezése, amely elhelyezés egyúttal lehetővé teszi az alapos szemlélődést, s módot nyújt a sokoldalú tájékoztatásra, mintegy kibontva, képeskönyvvé felnagyítva a kürt szép részleteit.

Sokat beszélünk mostanában a közművelődés egységéről, a népművelés és múzeumi kapcsolatáról. Eme egység, a két terület közötti kapcsolat szépen realizálódik az újabb kiállítások rendezésének elveiben és gyakorlatában. S ha még ehhez hozzátesszük azt is, hogy a népművelésnek, a múzeumoknak segíteniük kell az „education permanente” elvének, a bölcsőtől a sirig tartó egységes oktatási-népművelési folyamatnak a megvalósulását, akkor nem lehet vitás, hogy modern rendezésű múzeumainknak nagy szerepük lehet az iskolai rendszerű rendszerű és felnőttoktatás előkészítésében, kiegészítésében és pótlásában, továbbfejlesztésében. A magunk részéről csak azt tanácsolhatjuk népművelőinknek, hogy minél többet vonják be az ismeretterjesztés áramába a múzeumokat: modernségükkel, didaktikus jellegükkel méltó segítőpartnerek lehetnek.

Bögel József

A KÉPTÁRAK VILÁGÍTÁSA

Az utóbbi évtizedekben a világ különböző helyein sok új múzeum, képtár épült, mely figyelembe veszi a múzeumépítés új esztétikai, organizációs és technikai feladatait; az új múzeumok mellett sok régen épült múzeumot, képtárat alakitának át úgy, hogy ezeknek a feladatoknak megfeleljenek.

A technikai kérdéseken belül - az esztétikai kialakítással összefüggően - a világításnak nagy jelentősége van.

A muzeum és képtárvilágítás kérdéseiről külföldön számos tanulmány jelent meg. Miután hazánkban is mindjobban időszerűvé válik a muzeumok és képtárak megfelelő világításának kérdése, indokoltnak látszik egy, a témát összefoglaló tanulmány közreadása.

A XIX. század muzeumának szerepe tulnyomórészt a műalkotások összegyűjtésére, raktározására korlátozódott. Az épületek u. n. szép épületek voltak. Az elhelyezett tárgyaknál nem vették figyelembe azok megfelelő megtekinthetőségét, sem a megóvásukról nem gondoskodtak megfelelően.

A két figyelmen kívül hagyott tényező egyikével, a „megfelelő megtekinthetőséggel” teljes egészében, a „megóvással” részben, a világítás kérdésén belül kell foglalkozni.

A jó világítás feltételei a következőkben foglalhatók össze:

- 1./ a fényeloszlás mindenkor olyan legyen, hogy a festményekre jusson a legnagyobb mennyiségű fény;
- 2./ a háttér és kép fényességi szintje legyen összehangolva úgy, hogy a szem mindkettőhöz tudjon alkalmazkodni és a kép szinei, részletei világosan láthatók legyenek;
- 3./ a festmény nézése közben semmiféle fényforrás ne legyen látható;
- 4./ a nézés irányában ne lépjen fel tükröződés;
- 5./ a terem egészében jól megvilágítottnak hasson.

A felsorolt feltételek teljesítése lehetővé teszi a képek megfelelő megtekinthetőségét. A feltételek megvalósításánál azonban akár természetes, akár mesterséges világítás esetén figyelembe kell venni a fényforrások károsodást okozó hatását.

A fény károsodást okozó hatása

Az ICOM (International Council of Museums) 1953-ban megjelent kiadványa megállapítja: /1/

A fény minden formája, legyen az látható, vagy nem látható, természetes, vagy mesterséges, izzólámpából, vagy gázkisülésből eredő, káros hatásu lehet a muzeumi tárgyakra, képekre.

A képek fakulása, károsodása a következő tényezőktől függ:

- a./ a sugárzás erősségétől,
- b./ a megvilágítás időtartamától,

- c./ a sugárzás spektrális összetételétől,
- d./ a megvilágított tárgy elnyelő, ill. visszaverő képességétől,
- e./ a környezetben lévő levegőtől, annak oxigén és nedvességtartalmától, hőmérsékletétől.

Mint ismeretes, az energiasugárzás 3800 Å - 7500 Å közötti része látható az emberi szem számára.⁺

A látható tartomány különböző hullámhosszúságu részei az emberi szemnek különböző színeket jelentenek. Így 380-440 nm-ig ibolya, 440-500 nm-ig kék, 500-560 nm-ig zöld, 560-600 nm-ig sárga, 600-750 nm-ig vörös színt látunk.

A 750 nm-nél hosszabb sugarakat infravörösnek, a 380 nm alattiakat ultraibolyának nevezzük. A festményekre a látható sugárzás 580 nm-ig terjedő része és az ultraibolya sugárzás jelent veszélyt. /2/.

A vizsgálatok az ultraibolya sugárzással kapcsolatban megállapították, hogy a 360 nm alatti ultraibolya sugárzásnak van - ugyanolyan intenzitás esetén - a legnagyobb fakító hatása.

A látható tartományból 3800 Å - 5800 Å közötti sugárzás idéz elő fakulást. /8/

A különböző fényforrások hatását vizsgálva a kísérletek a következő eredményeket adták:

Egy vizsgálat /4/, mely különböző fényforrások fakító hatását kereste, a következő eredményt adta:

nyári nap + kék ég	1
északi égbolt	0.5
500 W-os izzólámpa	1.8
fénycső	1.7

A táblázat számai azt mutatják, hogy egyes fényforrásoknál a nyári nap + kék éghez viszonyítva hányszor több, vagy kevesebb lux-óra megvilágítás szükséges ugyanolyan mértékű fakulás előidézéséhez.

Eszerint északi égbolttal történő megvilágítás esetén ugyanaz a károsodás 1/3 rész idő alatt jelentkezik, mint fénycső, vagy izzólámpa világítás esetén. Megállapítható, hogy a természetes világítás - különösen az északi égbolt - sokkal gyorsabban okoz fakulást, mint a fénycső, vagy izzólámpa.

⁺ 1 Å = 1 Angström

1 Angström = 10^{-8} cm = 10^{-10} m = 0.1 nm.

Amerikában és Angliában különböző fényforrások ultraibolya sugárzására vonatkozólag folytattak kísérleteket. Az alábbi táblázat különböző fényforrásoknak azonos fényáram melletti ultraibolya sugárzási energiáját adja.

Amerikai vizsgálat szerint: /8/

Fényforrás:	mW/lm
nyári napfény	0.720
500 W-os izzó	0.078
3000 K fénycső	0.053
4500 K fénycső	0.072
napfénycső	0.093
melegfehér cső	0.063

Angol vizsgálat szerinti: /2/

	2900-3250 Å	3250-4000 Å	Összes UV
• déli napfény	0.04 mW/lm	0.5 mW/lm	0.54 mW/lm
fénycső	0.04 "	0.2 "	0.24 "
izzólámpa	0.001 "	0.08 "	0.081 "

Sajnos, a két közlés ill. vizsgálat különböző fényforrásokra vonatkozik. Az amerikai nyári napfényre, az angol téli időszakra, amikor az erythemal energia⁺ gyengébb. Az angol az alkalmazott fénycső színét nem adja meg. A fenti különbözőségek ellenére megállapítható, hogy az ultraibolya-arány fénycsőnél, vagy izzólámpánál jelentős mértékben kevesebb, mint természetes fény. Tehát azonos lux-órás megvilágítás fénycsővel vagy izzólámpával sokkal kisebb fakulást okoz, mint a természetes fény.

Egy másik tanulmány megállapítása szerint az északi égbolt ultraibolya sugárzásának a fénycső csak 1 %-át adja. /5/

Angliában 1929-ben lefolytatott vizsgálatok a természetes és az ivlámpás világítás fakító hatását illetően azt az eredményt adták, hogy 7,560.000 lux óra után a természetes világítás fakító hatása sokkal nagyobb, mint az ivlámpáé. /6/

A fakítás mértékét az anyagok elnyelő képessége is befolyásolja. Mint ismeretes, anyagváltoztatást csak az a sugárzás idéz elő, melyet a besugárzott anyag elnyel, tehát így a 4000 Å - 5800 Å közötti sugarak (kék, zöld, sárga) a vörös színeket változtatják meg.

* erythemal energia a 2900 Å - 3000 Å körüli sugárzás.

E szempontból különösen érdekes két Angliában lefolytatott kísérlet eredménye, melyeknél aquarell-festékeket tettek ki különböző fényforrások hatásának. /2/

Az első kísérletnél:

Minta szín:	a piros szín telítettségének csökkenése % -ban:		
	25.000 lux-óra É égbolt télen	79.000 lux-óra fénycső	79.000 lux-óra izzólámpa
reeves carmin	4	7	6
crimson lake	14	10	10

A második kísérletnél:

Minta szín:	Különböző színek telítettségének %-os változása a megvilágítás hatására:	
	Közvetlen napfény	Fénycső 1500 lux megvil.
világos vörös	36	10
sötét vörös	29	15
világos carmin	40	31
sötét carmin	37	17
világos ég-kék	13	12
sötét ég-kék	15	13

Az első kísérletet télen folytatták, a másodikat 1949 áprilisában. Az elsőnél az időtartamot lux-órában mérték. A második esetben 24 órás megvilágítási időszakot választottak, mind a napfényre, mind a fénycsőre, melynek fényét a vizsgálandó felületen 1500 lux megvilágításra állították be.

A kísérletek alapján egyrészt megállapítható, hogy a természetes megvilágítás - legyen az napfény, vagy északi égbolt - jelentősen nagyobb fakulást idéz elő, mint a gázkisüléses fénycső. A természetes világítás fakító hatása a háromszorosát is elérheti a mesterségesnek, ugyanazon feltételek mellett. Másrészt igazolja az előbbi megállapítást, hogy a vörös és hozzá közelálló színek sokkal nagyobb mértékű károsodást szenvednek a világítás hatására, mint a kék és hozzá közelálló színek.

A vizsgálatok alapján tehát a természetes világítás károsodást okozó hatása nagyobb, mint a mesterséges fényforrásoké.

Védekezés a látható és ultraibolya sugárzás káros hatásai ellen

A látható fény fakító hatása ellen csak a megvilágítás erősségével, ill. erősségének szabályozásával védekezhetünk. A színek és a rajz helyes felismerésének biztosításán túl óvakodni kell az erős megvilágítás alkalmazásától, mert minden fényforrás esetében a fakító hatás a lux-óra behatás függvénye.

Az ultraibolya sugárzás elleni védekezéssel különösen a természetes világítás esetén kell foglalkozni. A védekezés egyik módja indirekt világítás alkalmazása. Át nem látszó - fémből vagy műanyagból készült - redőnyökkel, lamellákkal vagy rácsokkal meg kell akadályozni a napfény behatolását és így annak a lehetőségét, hogy a bejutó napfény közvetlenül a képre essék. Ez 3700 Å-ig hatásos védelmet nyújt. 3700 Å alatt ugyanis a festett falfelületek reflexiós tényezője nagyon alacsony. Mérések szerint olajfestésű fal, - színétől függetlenül - 3500 Å alatti sugárzásból 4 %-nál kevesebbet ver vissza. Ez a további visszaverődések folytán még gyengül, így a kép az eredeti ultraibolya sugárzásnak mindössze 0.16, vagy ennél is kevesebb százalékát kapja. /7/

A másik védekezési mód különleges üvegek, vagy védőréteg alkalmazása. Az összes fakítást előidéző sugarak kiszűrésére sárga szinszűrő segítségével mód van. A sárga szinszűrő azonban nemcsak az ultraibolya sugarakat nyeli el, hanem a kék és ibolya színeket is megváltoztatja, ezért nem alkalmazható.

Ujabb kísérleteznek olyan megoldások alkalmazásával, melyek csak a 4000 Å alatti sugarakat szűrik ki, így a legveszélyesebb sugárzás leválasztása mellett a képek eredeti színezése sem torzul.

Vizsgálatok szerint az egyszerű ablaküveg a 3100 Å alatti sugarakat nem engedi át; a sugárzás hullámhosszának növekedésével azonban az áteresztőképessége rohamosan növekszik. Így pl. 3600 Å hosszúságú sugaraknak már csak 25 %-át tartja vissza a 3 mm vastag üveg. A vastagság változásával természetesen az áteresztőképesség is változik.

Készítenek különleges üvegeket is, melyek szintorzítás nélkül igen hatásosan szűrik ki az ultraibolya sugarakat.

Az egyik ilyen üvegfajta „Singla” néven (Deutschen Tafelglas A.G. gyártmánya)

3700 Å-nál	0.7 %-át
3800 Å-nál	3.5 %-át

engedi át az ultraibolya sugaraknak. Ezek az üvegfajták jelenleg még drágák.

Kísérletek folynak ultraibolya fényvédőlakk alkalmazásával is. A védőlakkal a normál ablaküveget lehet bevonni. A lakkok szintelenek és az ultraibolya sugárzás nagyrészt elnyelik.

A müncheni Alte Pinakothek egyes ablakait kísérletképpen „Spektrafix” nevű fényvédőlakkal látták el. Az üvegre felhordott 0.01 mm vastagságú réteg teljesen átlátszónak tűnt, a lakkal bevont és a lakk nélküli ablaküveg nem volt megkülönböztethető egymástól. Az előállító szerint a védőréteg több évig tart és nem sárgul meg. A védőlakkal ellátott üveg vízzel tisztítható, a lakkréteg nem sérül meg. A lakkot az ablaküveg belső felületére hordták fel, így az ultraibolya sugarak egy részét már az üveg elnyeli.

A müncheni Doerner Intézetben megvizsgálták a „Spektrafix” védőréteg sugárzásvédő hatását és e vizsgálat a következő eredményt adta:

a 3 mm-es üveglapot 0.015 mm védőlakkal vonták be, az áteresztő képességet egy Zeiss PMQ II. UV-Spektralphotometer-rel mérték.

Hullámhossz A	Ablaküveg (3 mm)	
	%	„Spektrafix” réteggel %
4200	92	89
4100	92	86
4000	92	78
3900	91	57
3800	89	31
3700	89	9
3600	88	0.5
3500	80	0
3400	63	0
3300	32	0
3200	7	0
3100	0	0

Látható, hogy a fényvédő-réteg az ultraibolya sugárzásnak jelentős részét elnyeli. A legveszélyesebbnek tartott 3600 A alatti sugarakból csak minimális százalékot enged át, sokkal kevesebbet, mint az azonos vastagságú, de védőréteg nélküli ablaküveg. A látható tartományban áteresztőképessége megközelíti az ablaküvegét, így zavaró elszíneződést nem idéz elő.

Készítenek üvegre ragasztható műanyag fóliákat is, ezek ugyancsak színtelenek, vastagságuk 0.1 mm körül van. Az ultraibolya sugarakat 3800 A-ig egyáltalán nem engedik át.

A túlzott megvilágítási erősség, pl. a napsugárzás melegítő hatása is okozhat károsodást, ezért ajánlatos az ablakokat, még a fényvédő lakkal vagy fóliával bevont ablakokat is fehér függőnnyel ellátni.

Ugyancsak ajánlatos a képtárak mesterséges megvilágításához alkalmazott fénycsöveket is bevonní fényvédő lakkal.

A rövid ultraibolya sugarak ellen védelmet nyújt a polymethylmethacrylat összetételű, titánoxiddal festett műanyaglemez is, ez az úgynevezett „Plexiglas”-zal azonos.

Az előzőekben a világitással kapcsolatos károsító hatással és az ellene történő védekezéssel foglalkozó vizsgálatokat ismertettük; ezek alapján a következők állapíthatók meg:

- 1./ A színváltozást a sugárzási energia okozza.
- 2./ Károsító hatás szempontjából a sugárzási energia szinképi eloszlását és forrását kell figyelembe venni.

Károsodást okoz:

- a./ 4000 A-ig az ibolyántuli sugárzás
- b./ 4000-5800 A közötti látható sugárzás; (más vélemények szerint csak 4000-4800 A között).

- 3./ Fényforrásokat figyelembe véve megállapítható, hogy a természetes fény, különösen az északi égbolt károsító hatása lényegesen nagyobb a mesterséges fényforrásokénál, ugyanolyan lux-óra behatás esetén. Az ibolyántuli tartományban ugyancsak nagyobb károsodást idéz elő a természetes fény, mint a mesterséges fényforrások.
- 4./ Az ibolyántuli sugárzás kiküszöbölésére vonatkozóan megállapíthatjuk, hogy ez ma már teljes egészében technikai, ill. gazdasági kérdés. (Különböző üvegek, védőrétegek, megfelelő fényforrások.)
- 5./ A látható sugárzás hatására történő károsodás megakadályozása nehézséget jelent.

A komoly károsodást okozó látható sugárzási tartomány kiszűrése képtárak esetében a szinifelismerés fontossága miatt nem oldható meg. Miután a károsodás óraszámát csak korlátozottan csökkenthetjük, a megvilágítási értéket kell a jó megtekinthetőség, a színek, rajzok kedvező mértékű felismerése mellett megfelelően alacsony szintre beállítani.

- 6./ Figyelemmel kell lenni az egyenletes megvilágításra, mert ellenkező esetben a károsodás mértéke a kép különböző felületi részein lényegesen eltérhet.
- 7./ Minden óvintézkedés mellett a károsodás legnagyobb mértékű a piros tónusú festékekénél. (Régi képek piros színei mutatnak legnagyobb fokú károsodást.)

Irodalom

- 1./ ICOM. Commission for Lighting of Museum objects. Use of Fluorescent Light in Museums. Paris Int. Council of Museums.

2./ CIE (Commission Internationale de l'Éclairage. Stockholm 1951. Vol.1. Éclairage des Musées. Rapports des Comités Secretariats.

3./ I.GENARD: Lighting of Museum Objects. Museum Vol. V. No.1. Paris 1952.

4./ IES. Lighting Handbook 3th Ed. 1959. Ill. Eng. Soc. New York.

5./ KALLSTROM,C. - OLSON,G: Lighting methods for showcases. Exhibition and research work at the Statens Historiska Museum Stockholm, Museum, Vol.IV, No.3, 1957.

6./ ROWSON-BOTTOM,W.E. - HARRIS,I.B: Artificial Lighting as Applied to Museums and Art Galleries. Transactions of the Illum. Engineering Society Vol.23. No.1. 1958.

7./ KÜHN,H: Verwendung von ultraviolett Lichtschutzlacken, in Museum. Museum Kunde 1961. Berlin.

8./ TAYLOR,A.H. - PRACEJUS,W.G: Fading of Colored Materials by Light and Radiant Energy. Ill. Eng. 1950. March. Vol. XLV. No.3.

Függelék

A képeket, kiállított tárgyakat csak megfelelően megvilágítva láthatjuk. értékelhetjük, ehhez pedig fény kell.

A fény az energiasugárzásoknak egy fajtája és mint minden energiasugárzás, egyenesvonaluan, hullámszerűen terjed. A különböző sugárzások más-más hullámhosszúsággal jellemzhetők, így:

Kozmikus, gamma és röntgen sugarak hullámhossza	< 10 nm
ultraibolya (láthatatlan)	10 nm - 380 nm ⁺
ibolya	380 nm - 440 nm
kék	440 nm - 490 nm
zöld	490 nm - 560 nm
sárga	560 nm - 590 nm
narancs	590 nm - 630 nm
piros	630 nm - 760 nm
infravörös v. hőszugárzás	760 nm - 10000 nm
rádió sugarak	.3 cm - 1 km.

⁺ 1 m = 10⁹ nm = 1 milliárd nm; 1 nm = 10⁻⁹ m = $\frac{1}{1 \text{ milliárd}}$ méter

Ha látással kapcsolatban „fényről” van szó, úgy általában „fehér” fényre gondolunk. A „fehér” fény azonban igen sokféle lehet, aszerint, hogy milyen színek milyen arányban keverednek benne.

A látható „fényel” együtt mindig több-kevesebb nem látható, „ultraibolya” és „infravörös” sugárzás is van a „fényben”. Ezek együttes hatása világítja meg, sugározza be a képet, vagy más kiállítási tárgyat.

A megvilágításnak két fő jellemzője van:

- 1./ az időtartam és
- 2./ a megvilágítás (erőssége).

Az időtartamot a világítástechnikában órában számítjuk.

A megvilágítás fogalmához a következőképen jutunk:

Az első alapvető fogalom a „fényerő”. Ez valamely fényforrásnak azon tulajdonsága, hogy a térbe fényenergiát sugároz. Egysége a gyertya; candela. Jele: cd.

A fénysugárzást szemünk érzékeli. Az érzékelt sugárzási teljesítményeket fényáramnak nevezzük. Egysége a lumen; jele: lm.

1 lumen az a fényáram, amelyet az 1 candela (1 gyertya) fényerejű, pontszerű fényforrás az egységnyi térszögbe sugároz.

Az 1 cd fényerejű fényforrás a tőle 1 m távol lévő 1 m² területre 1 lumen fényáramot sugároz és akkor ezt a területet 1 lux-al világítja meg. A megvilágítás egysége tehát a lux; jele lx.

Ha a távolság nem 1, hanem 2 méter a fényforrástól, úgy az 1 lumen fényáram már $2^2 = 4$ m²-re oszlik el és így a megvilágítás 1/4-re csökken. Általában a megvilágítás a fényforrástól mért távolság négyzetének arányában csökken.

Debreczeni Gábor - Gács István

NÉHÁNY GONDOLAT KÉSZÜLŐ RÉGÉSZETI KIÁLLÍTÁSAINKHOZ

1964. április 3-án nyílt meg Szolnokon a megyei állandó régészeti-történeti kiállítás. Sok év után végre megérdemelten új otthont kapott a Damjanich János Múzeum és így fennállása óta először nyílt lehetőség arra, hogy a megye területén élt népek történetéről összefüggő képet nyújtson.

A kiállítás sikeréért sokan aggódtak a rendezőkkel együtt, leginkább a Magyar Nemzeti Múzeum, amely nemcsak a forgatókönyv lektorálását, a menetközben történő különböző mérvű segítséget vállalta, hanem a kiállítást igen hasznos vitával egybekötve mutatta be az ország szakemberei számára. A dicsérendő és a jövőben továbbra is megtartandó szokás egyik igen fontos módját jelenti a Magyar Nemzeti Múzeum azon felelősségteljes vezetőszerének, amelyet az ország muzeumai között be kell, hogy töltsön.

A Damjanich János Múzeum és a Kiállításrendezői Osztály nehéz, hosszú vajúdás után tudta csak megvalósítani a kiállítást. Két és fél év telt el a forgatókönyv megírása és a kiállítás megnyitása között. Természetes, hogy időközben igen sok feltétel, elképzelés, lehetőség megváltozott és a tervek módosításra szorultak. Az utóbbi évek munkájának gyümölcseképpen a történeti forrásanyag igen gazdag, s minden korszakból bőségesen állt rendelkezésére a kiállítás rendezőinek, akik éltek a lehetőséggel, így még a szakemberek számára is igen sok újdonságot jelent a bemutatás. A kiállítás tudományos rendezői - Kaposvári Gyula és Csalog Zsolt, akik a magyar honfoglalás időpontját választották kettőjük közötti határvonalnak - nagyon nehéz munkára vállalkoztak.

Mivel egy ismertetés nem pótolhatja a kiállítás közvetlen megtekintése során nyerhető összes információs lehetőséget, ezért csak elvi és módszertani szempontból említek meg néhány fontosnak látszó kérdést.

A kiállítás a ma már klasszikusnak nevezhető kronológiai elv alapján épül fel és az egyes korszakok időtartamához, fontosságához, a rendelkezésre álló anyag mennyiségéhez nehezen simuló, hét kiállításterületi egységre bontva tárgyalja Szolnok megye területének történetét. Az egységek a következők: 1./ paleolitikum, neolitikum, bronzkor 2./ vaskor 3./ népvándorláskor a magyar honfoglalással bezáróan! 4./ XI-XVII.sz. 5./ XVIII.sz. 6./ XIX.sz. 7./ XX.sz.

Az egyes korszakokon belül: kulturák, népek; majd a középkortól kezdve népcsoportok, objektumok, fontosabb személyek, tevékenységük szerinti csoportosítás alapján tagozódik tovább a kiállítás.

Az őskoron belül a látogató szinkronizálva látja a helyi anyaggal és adattal együtt az országos és világtörténeti áttekintést, amely azonban a népvándorlás korától kezdve csökkenő tendenciával kikopik.

Addig, ameddig a vaskorral bezáróan minden kor legfontosabb technikátörténeti vívmánya külön megemlítésre kerül, addig a népvándorlástól kezdve e szempont érvényesítése elmarad.

Az anyagi és szellemi kultúra önálló és tagolt bemutatása a kiállítás eleje után szövegben és anyagban, néhány felbukkanás után eltűnik.

A tárgyak, jelenségek értelmezése, rekonstrukciók, elsősorban a kiállítás korai szakaszában láthatók.

A bizonyos kettős tagoltság stiluskülönbségben is jelentkezik, ugyanis a honfoglalás korával bezáróan, a gyűrtpapirosból készült háttér előtt, nem geometriai elv alapján vannak a tárgyak, feliratok stb. elhelyezve. A kora-árpád-kori időtől kezdve sima háttér előtt, geometriai rend szabta meg a tárgyak, feliratok, térképek formáját és helyét.

A kiállítás egyik kimagasló ötlete a kombinatív kronológiai táblázat komplexum (feltétlenül a megyei lelőhely térképpel együtt az őslénytani anyag helyére, a kiállítás első falára kívánkozik!), a másik, a Balogh Béla féle, fekete rácsok mögött elhelyezett, antropológiai fényképfelvételekből készült, a társadalmi rétegződést és osztályharcot bemutató tablója.

A kiállítás - az adott határokon belül - mind a helyi, mind pedig az idegen látogató számára összefoglaló képet nyújt a megye területén élt népek történetéről, s így célját elérte.

Mivel nem érzem magam jogosultnak arra, hogy mint olyan kívülálló, aki a kiállítás tényleges munkájában nem vett részt, a kiállítást kritikailag elemezzem, ezért csak néhány olyan szempontot szeretnék felvetni, amelyeket a továbbiakban esetleg hasznosítani lehetne. Ezek az alábbiak:

1./ A szakmai kollektív viták ne a kiállítás elkészülte után kerüljenek megrendezésre, hanem jóval előtte, amikor még nagyobb anyagi és szellemi befektetés nélkül lehet változtatásokat végrehajtani. Ehhez kapcsolódik az a kívánság, hogy miként a tudományos minősítéseknel a disszertáció szabad vitára kerül, ugyanugy lehetőség legyen a forgatókönyvet mindenki számára megismerni és véleményét írásban vagy szóban megadni. Így a kollektív felelősség és ötletek bevonásával eredményesebb munkát lehetne végezni.

2./ Ne gondolkodjunk csak kisméretű vitrinekben, hanem összefüggő tárolótérben, mivel a vitrin formailag is megnehezíti a folyamatosság bemutatását. Kategorikus kis gondolati egységek részizgazságainak mozaikjából nem várható összefüggő történeti kép felvázolása.

3./ Merjünk a mechanika és fényeffektus bevonásával értelmileg és érzelmileg újabb területeken hatni a látogatóra. Kiállításaink statikussága elvi ellentétben áll a dinamikus élettel.

4./ Próbáljunk néha szakítani a sematikus kronológiai alapelvvel, mert ez a fejlődéstörténet vulgarizálását jelenti. Az a látszat, hogy általában az időbeli egymásutániságot a fejlődéssel azonosítjuk, pedig ez filozófiailag csak változást jelent. Az külön kérdés, hogy az időbelileg egymást követő adott változások fejlődést, vagy visszafejlődést jelentenek. A kérdést így sem lehet egyértelműleg és általánosan megfogalmazni - legfeljebb a fő tendenciát lehet meghatározni - mert minden változás az egyik szempontból fejlődés, a másik szempontból visszafejlődés.

5./ Találjuk meg az értelmezés területén újból a középutat, mivel a korábbi agyonmagyarázások kiállítások után (sarlóhoz odairjuk, hogy sarló) most lassan oda „fejlődünk”, hogy csak néhány fontosabb történeti adatot közlünk, s a többit a látogató tudására, vagy fantáziájára bizzuk („római kori leletek” felirat mellett, csak a leletanyag).

6./ Kiállításaink lassan kulturált raktárral lesznek azonosak. Olyan tömegben kerülnek a tárgyak bemutatásra („hadd lássák a feletteiseink, látogatóink mennyi és milyen szép tárgyaink vannak!”), hogy csak a szakember élvezheti, de a látogató már nem. A sok tárgy fizikailag is lehetetlenné teszi az áttekinthetőséget s így az érthetőséget.

7./ Vonjuk be kiállításaink tervezésébe a társtudományok szakembereit (földrajz, anthropológia, nyelvészet, statisztika, közgazdaságtan, vallástörténet, jogtörténet stb.). Mivel nekünk az egész életet kellene bemutatni, s mindenhez nem értünk, így segítségük nélkülözhetetlen. Sajnos eddig mertük nélkülözni. Még ha csak egy-egy adattal, vagy ötlettel válik jobbjá a mondanivaló kifejtése, csak nyerhetünk.

8./ Adott esetben meg kellene fontolni, hogy valóban csak a biztosan ismertről beszéljünk kiállításainkon, vagy a hipotézisekről is. Ugy gondolom, hogy a teljesség érdekében - bizonyos határokon belül - nagyobb mértékben kellene a hipotézisek-adta lehetőségekkel élni, mint eddig.

9./ Újabb kiállításainkon az ember és a társadalom annyira elsikkad, hogy azok elsősorban technikatörténeti jellegűvé váltak. Pedig nekünk az emberi közösségeket, az emberi gondolkodást, a társadalmi, termelési viszonyokat, azok változásait stb. kellene bemutatni, ahol nem a tárgy a cél, hanem csak az eszköz, a bizonyíték. A tárgy kultusza teljesen elhomályosította a mögötte álló emberi tartalmat. Olyan produktumok összessége kerül kiállításra, amelyek létrejötte okairól, formai és tartalmi viszonyairól, felhasználásának céljáról és körülményeiről, az ember és a produktum kapcsolatáról nem ad minden esetben következetes felvilágosítást. Hiányoznak pl. az anthropológiai, demográfiai, a nemtől és életkortól függő viselettörténeti, a termelési időtartam, a foglalkozások differenciálódása, az adaptáció iránya és intenzitása, az ismeretszerzési lehetőség stb, stb. kérdésekkel kapcsolatos rekonstrukciók. Hiányoznak az olyan mikrorekonstrukciók - akár egy közösség telepe vagy temetője alapján - amelyeknek közvetlen és közvetett adatain keresztül nemcsak a közösség produktumait, hanem egész életüket lehet megragadni és bemutatni.

10./ Alaprajzi elrendezéseink is általában túl sematikusak, nem próbálunk újabb lehetőségekkel. Pedig erre még a műemléki épületekben is módot lehet találni. Olyan megoldásokra gondolok, mint az alább felsoroltak:

A kiállítási helységek egyik oldalán következésképpen az anyagi kultúra, a másik oldalán a szellemi kultúra változásainak folyamatos bemutatása, középen az összekötő történeti vonalvezetés. Így fővonásaiban az egyik oldalon a telep,

másik oldalon a temetők anyagán, illetve adatain keresztül mutatható be a változás. Ilyen módon például fáziseltolódással érzékelhetővé tehető, hogy a szellemi kultúra lassabban változik, mint az anyagi kultúra. E kettős vonalvezetés esetén például az egyik oldalon az u.n. régészeti anyagot, másik oldalon mindig a megfelelő néprajzi anyagot lehetne bemutatni.

A falak vagy vitrinsor egymással párhuzamosan futnak kettős sorban, akár vízszintes, akár függőleges síkban. Az egyik sorban a kikopóban, eltűnőben lévő; a másik sorban a születő, az új jelenség kerülhet bemutatásra. Ez az elv felhasználható például a társadalmi rétegződéssel kapcsolatban is.

A padlószint a nyugodt fejlődést bemutató időszakot ábrázoló kiállítási részben kissé emelkedő, azoknál a részeken, ahol a történelem folyamán valamilyen törést, hanyatlást mutatunk be, ott a padlószint visszاسüllyed, a visszafejlődés intenzitásától függő síkban és terjedelemben.

A kiállítási termek kétszintűek. A mintegy félméteres szintkülönbségű járószinten a mindennapi élet, az alsó szinten pedig a halállal kapcsolatos jelenségek bemutatása. Ugyancsak ehhez hasonló lehet a nomád és a földművelő közösségek; a város és a vidék életének tárgyalása is.

A retrográd jelenségek falbasüllyesztett vitrinekben vagy falnak ütköző zsákutcákban történő bemutatása.

Végezetül megemlítem, hogy nem lenne haszontalan, ha minél több szakterület bevonásával a kiállítási elvek és lehetőségek újabb megvitatására egy országos konferenciát hívnánk össze.

Kralovánszky Alán

A VESZPRÉMI BAKONYI MUZEUM ÚJ ÁLLANDÓ KIÁLLÍTÁSA

A Bakonyi Múzeum 1950-ben készült néprajzi kiállítása az elmúlt évek alatt megkopott és elavult. A régészeti kiállítást 1958-ban felújították, installációja azonban gyenge volt és felette is eljárt az idő, sem egyik, sem másik nem képviselte méltó módon a Bakonyi Múzeum és a Veszprém megyei múzeumszervezet gyűjteményeit, elért eredményeit. Az új kiállítás, amely május 9-én nyitotta meg kapuit a közönség előtt, mind mondanivalójában, mind művészi kivitelében az évek óta készülő új múzeumi kiállítások változatos sorozatának egyik legsikerültebb alkotása.

Adottságok

Azoknak a kritikai megjegyzéseknek egy része, amelyeket e kiegyensúlyozott

kiállítással kapcsolatban felvethetők, azokból az adott körülményekből származtathatók, amelyekben a rendezők nem teheték túl magukat. Ezek között természetesen a helyhiány okozta nehézségek a legnagyobbak. A szecesszió jegyében épült muzeum termei modern kiállítás rendezésére nem a legkedvezőbbek, a kiállítási terület méretei a századeleji arányokat fejezik ki. A Muzeum - kétségkívül helyesen - első emeleti termeit időszakos kiállítások számára tartotta fenn, az új állandó kiállítás számára a második emelet két nagy terme és további két kisebb helyisége maradt. A rendezők e szűk keretek maximális kihasználására törekedtek, nemcsak a nagy termek jól sikerült tagolásával, de az egyébként holt teretek, az előcsarnok és a lépcsőház berendezésével is. Ezek a kiegészítések lényegesen megnövelték a kiállító teret, ha nem is váltak minden esetben a kiállítás egysége, folyamatossága előnyére.

Másik, sok tekintetben elhatározó adottság a rómaikort bemutató teremnek a korábbi kiállításból átvett öröksége. A terem közepét elfoglaló nagy balécai mozaik - amelyet sem kihagyni, sem másutt bemutatni nem lehet - az ugyancsak (és éppen ezért erősen kifogásolhatóan) beépített balécai falfestmények, továbbá az ajkai Hercules-szentély emlékei eleve kizárták annak lehetőségét, hogy az egyes történelmi korok között akár jelentőségük, akár a Muzeum gyűjteményében elfoglalt nagyságuk arányában egyensúly alakulhasson ki.

Kettős kiállítás

Az új állandó kiállítás két független kiállítást foglal magába, amelyeket csak térbeli egymásutánosság, de nem logikus kapcsolat fűz egybe: régészeti és néprajzi kiállítást. A kettősség, amely nyilván a korábbi állandó kiállítás hagyományaként maradt fenn, tulajdonképpen nem indokolt. A régészeti rész a honfoglalás korával zárul: vajon az egyetlen terembe szorított néprajz helyett nem lett volna helyesebb a történelmi fonalat tovább vezetni? A Muzeum ezt a megoldást maga sem tartja kielégítőnek, amikor a kiköltöző megyei könyvtár felszabaduló helyiségeibe tervezi az új néprajzi kiállítást, amelynek helyét a történelmi emlékek bemutatására használják fel.

A történelmi korok egyensúlya

Mint említettük, a korábbi kiállításból átvett beépítések a rómaikor számára uralkodó helyet biztosítottak a régészeti kiállításban. Nemcsak terjedelemben foglalja el a kiállításnak mintegy felét, de a legszebb, legkedvezőbb helyiségeket is. A gazdag és szép őskori gyűjtemény, amely jelentőségében nem hátrább való az ókornál, a lépcsőházba és a két emeleti előcsarnokba szorult. Bár a négy szint szellemesen tagolja az egymást követő korok (paleolitikum-neolitikum - rézkor, korai bronzkor - középső bronzkor - késői bronzkor, korai- és késői vas- kor) felfelhaladását, a folyamatosság elkerülhetetlen hiánya (a lépcsőházban elhelyezett szép, de felirat nélküli ásatási fotók kevéssé kötik össze az egyes szinteket) csökkent a kiállítás e részének hatását, jelentőségét. A római uralmat követő öt évszázad hun, germán, avar és honfoglaló magyar emlékanyagát - ha a korábbi kiállításához viszonyítva gazdagodása szembetűnő is - egyetlen jól kihasznált kis folyosón láthatjuk. Az őskor és a népvándorláskor rovására mutatkozó aránytalanságot nem a kutatás elmaradottsága, a leletanyag

hiányossága okozza, hanem a kiállítási hely adottságai. A rómaikor javára mutatkozó aránytalanság, bár nem szerencsés, az adott körülmények között elkerülhetetlen. Legfeljebb azt nem érezzük egészen indokoltnak, miért fordították a nagy termet megelőző kisebb helyiséget is az ókor emlékanyagának bemutatására - ha ez a kiállítás egyik legjobban sikerült része is?

A kiállítás az államalapításig vezet végig Veszprém megye történetén. A hiányzó későbbi korokért csak részben kárpótol az előcsarnok szép középkori kőtára. A kiállítás a következő évekre tervezett várostörténeti gyűjtemény bemutatásával válik teljessé.

A rendezés módszerei

A korok (őskor, népvándorláskor), illetve témakörök (rómaikor, néprajz) szerint csoportosított anyag megszólaltatásában elsősorban a jellemző anyag bő, tipológikus bemutatása érvényesül: egy-egy korszak használati eszközei, edényformái, ékszerei, fegyverei. A történeti szövegek legtöbbször általánosak (pl., mint a bronzkornál, a Dunamedence nagy részére vonatkoznak), a korszakokon belüli tagozódás is csak feliratokon kap említést, legfeljebb egy-egy tárgy jelzi az egyes kulturákat (pl. Péceli kultúra). A tárgyak funkcióját egy-egy rajz, vagy jól sikerült, ötletes és változatosan alkalmazott műanyagkiegészítés adja meg. A nem nagy számu, de jól kiválasztott rekonstrukciós modellek minden szövegnél teljesebb fogalmat adnak (románi kincs elrejtésének jelzése). A bemutatás ebben a formájában bizonyos általánosságok között mozog, inkább a történeti korokra, azok eszközeire, használatukra, szokásokra vet fényt, de nem e mult Veszprém megyei vonatkozásaira, az itt élt emberekre, népekre, helyi viszonyaira. A lelőhelyek kiírása csak kiemelkedő leleteknél történt, a leletösszefüggések érzékeltetésére következetesen nem törekedtek. (A közölt temetőterképek, a települések rétegeit ábrázoló rajzok inkább illusztratív jellegűek, mert nem állnak összefüggésben a leletanyaggal.) Ez a módszer különösen a népvándorláskori részben érvényesül szembeütően. Itt minden vitrin a megye egyik fontos temetőjét mutatja be: a történeti szövegen és a temető térképen kívül az illusztrálást egy-egy rekonstrukciós rajz, műanyag kiegészítés szolgálja, egyebekben a válogatott leletanyag az előforduló típusokat tárja elénk, a sírok szétválasztása, jelzése nélkül, a társadalmi, ethnikai különbségek érintése nélkül. Hasonló megállapításokat vonhatunk le az ókori élet bemutatásánál is, ahol egy-egy témakör kedvéért a leletösszefüggéseket a rendezés ott is feladta, ahol azok adottak voltak. Balácsa makettja az építészeti részben kapott helyet több más hasonló épület között és nem a villa mozaikja, freskói, leletanyaga mellett. A tudományos igényű hitelességre való törekvés legszembeütőbb hiánya azonban az igen ügyes ládika-rekonstrukcióban jut kifejezésre: a ládikába érem-másolatok kerültek, holott a ládikában érmet nem találtak (de az is kérdéses, vajon a ládikát egyáltalán használták-e pénz tartására?). Az elmondottak - amelyeket mint a rendezés módszereit elemeztük és nem hiányosságokként kívántuk felsorolni - világosan utalnak a rendezésnek arra a törekvésére, hogy a kiállítás kizárólagosan a laikus közönség érdeklődését szolgálja és ezért tudatosan lemond olyan mondanivalókról, amelyekben tudományos igényesség jelentkezik (leletösszefüggések, pontosabb meghatározások - például ethnikum kérdésé-

ben -, lelőhelyek, sorszámok jelzése, stb.), ha többé-kevésbé ezek domborítják is ki a helyi vonatkozásokat. A rendezésnek ez a módszere is tud azonban egy-egy jelenségről teljes képet adni, elég ennek igazolására a két legsikerültebb példát említenünk: a lovasi kőbányát bemutató vitrint, amely érdekesen és érzékletes tömörséggel minden elmondhatót közöl a szemlélővel, vagy a római építkezést a maga sokoldalúságában kitűnően ábrázoló részletet.

Installáció

Egyöntetűség és mértéktartás általánosan jellemző a kiállításra. A falba épített vitrinek konzervatívak és semlegesek (és éppen olyan sok technikai fogatékosságuk van, mint másutt), az üvegvitrinek, amelyeket a római terem válaszfalaiba építettek, szépek és a művészi tárgyak bemutatására különlegesen alkalmasak. Bár a kiállításra általánosságban a hely hiánya jellemző és a rendezők minden lehetséges területet felhasználtak, a kiállítási anyag elhelyezésében az esztétikai élvezetet rontó zsufoeltságot következetesen elkerülték. A tárgyak levegős elhelyezése nemcsak a válogatott leletanyag szabad érvényesülését, de egy-egy vitrin gondos és művészi megkomponálását is lehetővé tette. Egyedül az I.században Somlyójenőről származó bronzvedret szorítja össze a hely hiánya miatt szűkre méretezett vitrin. Hangulatos és szépen komponált a lararium, amely a kiállítás legvonzóbb részletei egyike. A leleteket magyarázó kiegészítések, makettek finomak és ebben a műfajban a legjobban sikerült muzeumi eredmények közé sorolhatók. Nagyon ötletes az előcsarnokban a középkori kőemlékek felállításának módja, a kiegészítést érzékeltető fa tömbökkel és fém vázakkal. Lényegesen kevésbé sikerült ez a kicsi és zsufooltan ható római lapidáriumban, ahol a fém és a fa toldalékok - különösen a középkori értelmes bemutatás után - zavaróan hatnak, a funkciót nem magyarázzák. (Nehéz megbarátkozni a medaillon-sírkő fémkeretbe foglalásával.)

Az installáció a régi kiállításból egy sor beépített részletet készen kapott, így azok részben kifogásolható megoldásai (például a Hercules szobor kiegészítése, a balácai freskók végleges falba építése) nem a mostani rendezők rovására irandó. A nagy mozaik új kiegészítésénél talán helyes lett volna az elmosódó szín-eltérés mellett kis méretű szintkülönbséggel is félreérthetetlené tenni az eredeti és a kiegészítés határait.

A kiállítás értékei

Minden régészeti, néprajzi kiállítás, a mellett hogy gyűjtőterületének történetét, társadalmi fejlődését, tagozódását az érdeklődő közönség elé tárja, közszemlére állítja azokat a gyűjteményében őrzött kiemelkedő jelentőségű tárgyakat, amelyeket művészi kivitelük, történelmi jelentőségük, vagy tudományos értékük miatt mint nemzeti kincseinket tartjuk számon. A veszprémi Bakonyi Múzeum új kiállításának egész sor ilyen tárgy adja meg méltó rangját, magas színvonalát. Hogy csak néhányat említsünk a legjelentősebbek sorából: az új jási középkori kőemlékek az előcsarnokban, a lovasi régibb kőkori kőbánya emlékei a félemeleten, a Veszprémi kultúra legfontosabb lelőhelyeinek, Veszprémnek és Királyszentivánnak gazdag és finom kerámiaja, a farkasgyepői halomsírok anyaga, a vaszari állatfejes urnák a korai vaskor időszakából, a keltáknak tulajdonított

kőplasztika alkotásai, a balácai villa nagy freskói, mozaikja, a nagydéli larium, az ajkai Hercules szentély, a várpalotai langobárd temető gazdag sírjai, stb.

A rendezők munkája

Beszámolónk nem lenne teljes, ha befejezésül nem emlékeznénk meg a kiállítást készítő két intézmény, a Veszprém megyei muzeumi szervezet és a MKK kiállításrendező osztályának, valamint a meghívott szakemberek munkájáról. Az előző évek tapasztalatai mellett a kiállítás harmónikus kialakítását nem kis mértékben annak köszönhetjük, hogy a megyei muzeumszervezet nemcsak a tudományos tervek készítésében, de a kivitelezésben, az anyagi terhek vállalásában is jelentős mértékben osztozott. A kiállítóhelyek átépítése, a lépcsőház jól sikerült világításának megtervezése a megyei Muzeumigazgatóság kezdeményezésére, költségére történt. De az anyagi hozzájárulás a rendezés későbbi fázisában is biztosította a rendező muzeológusok önállóságát, - ami inkább segítette, mint nehezítette az együttműködést a kiállítást készítő művészekkel, technikusokkal.

Összegezve: a veszprémi Bakonyi Múzeum új állandó kiállítása méltóképpen reprezentálja ezt az erőteljesen fejlődő, eleven muzeumi életet teremtő megyei muzeumi szervezetet. A rendezők, akiket számos adottság kötött meg, mind művészi, mind művelődési szempontból egységes és színvonalas kiállítást hoztak létre, amelyet a magyar muzeumok e korszakának java alkotásai között fogunk számon tartani.

Fitz Jenő

RESTAURÁLÁSI TAPASZTALATOK A SZOVJETUNIÓBAN

A múlt év decemberében módomban volt három hétig Moszkvában és Leningrádban tanulmányozni a Szovjetunió központi laboratóriumait, központi műhelyeit, az egyes muzeumok műhelyeit és megismerkedni a bennük folyó munkával.

Moszkvában három éve működik a „Szovjet Központi Konzervátori Restaurátori Tudományos Kutató Laboratórium” (a továbbiakban Központi Laboratórium). Három tudományos osztályán 78 ember dolgozik, köztük fizikusok, vegyészek, biológusok, restaurátorok, fotószakemberek, stb.

A Központi Laboratórium feladata korszerű restaurálási, konzerválási eljárások kidolgozása, anyagvizsgálati módszerek kidolgozása, anyagvizsgálat végzése és a tudományos kutatás. Szakmai felügyelete alá tartoznak az Orosz Köztársaság kivételével az ország összes restaurátor műhelyei. Az Orosz Köztársaság műhelyeit a Központi Restauráló Műhely ellenőrzi.

A Központi Laboratórium kutatási tematikáját a terület sürgető problémáinak megfelelően állítja össze. A kidolgozott eljárásokat, új eredményeket részben szakmai értekezleteken, részben hivatalos kiadványok formájában publikálják. Szorosan a gyakorlattal kapcsolatos kérdések megoldását úgy végzik, hogy a Központi Laboratórium tudományos dolgozója (vegyész, fizikus, biológus) együttműködik vagy a Központi Műhely, vagy valamely múzeum restauráló műhelyének gyakorló restaurátorával. Így az elmélet azonnal gyakorlati kipróbálást vagy igazolást nyer.

A Központi Laboratórium három osztályra tagozódik. Fizikai Kutatási Módszerek Osztálya, Kémiai Kutatási Módszerek Osztálya és Biológiai Módszerek Osztálya.

Mindhárom osztály jól felszerelt laboratóriumokkal rendelkezik, ahol a modern műszertechnika minden téren a feladatok megoldásának szolgálatában áll.

Természetesen ennek ellenére nem tudnak minden kérdéssel részletesen foglalkozni, a konzerválás és restaurálás komplex területén. Igen nagy felkészültséggel dolgoznak a képeken, de egyre nagyobb teret hódít az egyéb tárgyak konzerválásának, vizsgálatának kutatása is. A későbbiekben röviden összefoglalom az érdekesebb témakörökben folyó kutatásokat és a megismert eredményeket.

Ugyancsak Moszkvában működik az 1945-ben alakult Állami Központi Restauráló Műhely (a továbbiakban Központi Műhely). Nem rendelkezik központi laboratóriummal, de minden nagyobb osztályán analitikai és szűkebb-körű kutatás jellegű vizsgálatokat végző laboratórium és vegyész van. A Központi Laboratóriummal szoros kooperációt tartanak fenn és a kidolgozott eljárásokat itt gyakorlatba viszik át és ha kell finomítják.

A Központi Műhely öt osztályán folyó munkával ismerkedtem meg: fém-, fa-, textil-, kerámia és üveg-, és grafika restauráló műhely végzi központilag az ország anyagának állagvédelmi munkáit. Ezek ismertetésére röviden ki fogok térni.

A moszkvai nagy országos múzeumoknak van önálló műhelyük, de ezekben inkább a kevésbé problematikusabb anyag kezelését végzik. Számos esetben a régi módszereket alkalmazzák, de akadnak olyan szakemberek is, akik a Központi Laboratóriummal és a Központi Műhellyel kooperálva hasznos munkát végeznek a korszerű módszerek bevezetése terén.

Csaknem teljesen önálló részkutatás folyik a leningrádi Ermitázs központi laboratóriumában és egyes jólfelszerelt műhelyeiben. A múzeumnak minden műhelyt kiszolgáló központi laboratóriuma van, ahol a leglényegesebb analíziseken kívül az új konzerválási módszereket is kutatják.

Még egy kutatólaboratóriumot tartok érdemesnek megemlíteni, amelynek munkáját megismertem. Leningrádban működik a Speciális Tudományos Restauráló Műhely Laboratóriuma, amely főleg a műemlékek helyreállításával kapcsolatos kuta-

tómunkát és elemzéseket végzi.

Szovjetunióban kialakult restaurálási és konzerválási gyakorlat irányelvei sok tekintetben azonosak az általunk elfogadott irányelvekkel. A régészeti tárgyak helyreállítása, restaurálása, konzerválása során igyekeznek a tárgyak eredeti állapotát megközelíteni. Nagyon sok esetben végeznek kiegészítést. Az újabb keletű tárgyak kiegészítését úgy igyekeznek megoldani, hogy teljesen az eredeti látszatát keltsék. Nem idegenkednek a fényesre tisztított fémtárgyaktól még régészeti anyag esetében sem. Sokszor végeznek középkori és újabb anyagon aranyozás pótlást. Az üveget - még nem általánosan, de elfogadott elvük szerint - megtisztítják az irizáló rétegtől, a kerámiákat kiegészítik és a kiegészítést festésben is azonosítják a megmaradt tárggyal.

Vannak területek, ahol a kutatás teljesen individuális, de igen komoly energiát fektetnek a külföldi módszerek kipróbálására, bevezetésére.

Rendkívül hasznosnak találtam a legtöbb műhelyben bevezetett szokást, hogy a bekerülő tárgyak kezelés előtt összetett bizottsági szemlén esnek át. A régész, művészettörténész vagy muzeológus, a vegyész, fizikus vagy biológus és a gyakorló restaurátor részvételével írásban rögzítik a tárgy állapotát, megvitatják a kezeléstől várható eredményt és eldöntik milyen végső állapotúra lehet és kell a tárgyat kezelni. A kezelést ezután az erre hivatott szakember választja meg. Ugyanez a bizottság dönt afölött is, hogy milyen mértékben kell a tárgyat kiegészíteni, restaurálni.

Rengeteg tanulságot lehet ezzel az intézkedéssel szerezni és későbbi nézeteltéréseknek elejét lehet venni.

A következőkben témakörök szerint ismertetem szerzett tapasztalataimat.

Fémek

A Központi Laboratóriumban főleg a bronztárgyak kezelésével, tisztításával, és korrózió elleni védelmével foglalkoznak. Részletesen tanulmányozzák a réz- és bronz korroziovegyületeit. A patinaréteg eltávolítása és megőrzése tárgyában kialakult véleményük nem egységes. Nagy súlyt fektetnek azonban a tárgy további romláslehetőségének megakadályozására és ha ilyen veszély áll fenn, a patinát feláldozzák. Komoly problémát jelent náluk is a rossz állapotú bronztárgyak kezelése az általuk korrozio-termékek stabilizálása. Az aktív klórvegyületek átalakítására az irodalomból ismert - és nálunk is kísérletezés stádiumában levő - kémiai eljárásokat alkalmazzák, de az eredményeik még nem nyújtanak százszázalékos biztonságot.

Réz- és bronztárgyak tisztítására a kémiai és elektrokémiai módszerek mellett a mechanikus eljárásokat is előszeretettel alkalmazzák, de minden esetben csak más módszer kiegészítéseként. Nem úgy mint Lengyelországban, ahol egyes szakemberek a mechanikus módszer kizárólagos használatát tartják még ma is helyesnek.

A bronztárgyak tisztítására elektrolitikus módszereket külső áramforrással és külső áramforrás nélkül alkalmazzák, de ezekkel szemben is előnyben részesítik a kémiai kezelést. Ezen a téren a haladó irányzatot képviselik és főleg komplexképző vegyszerekkel kísérleteznek és dolgoznak (pl. nátriumhexametáfoszfát, etiléndiamin-tetraecetsavas-nátrium).

A nemespatinával borított, de romló bronztárgyak helyi kezelését kémiaileg végzik. A kezelésre nem szoruló részeket 20 %-os polibutilmetakrilát acetonos oldatával vonják be, amelyet kezelés után leoldanak a tárgyról.

A bronztárgyakat épen úgy, mint minden más fémet polibutilmetakrilát vagy polivinilbutirál műanyaghárttyával vonják be korrozívvédelem céljából.

Országos kutatási problémájuk a szabadban elhelyezett bronztárgyak korrozívvédelme. Megfelelő műanyagbevonatot keresnek.

A vastárgyak kezelésére főleg az elektrolitikus módszer különféle változatait használják. Kémiai vastisztításhoz kénsavat alkalmaznak. A rossz megtartású vastárgyakat csak desztillált vízben lugozzák, kloridra vizsgálják és végül polibutilmetakrilát 25 %-os acetonos oldatával itatják.

A közeljövőben kísérleteket kezdenek a leningrádi Ermitázs fémkonzerváló műhelye vegyészének vezetésével az ultrahangos fémtisztításra. A Szovjetunióban beszerezhető, ipari célokat szolgáló készüléket saját céljaikra módosították és a különféle tényezők hatását fogják segítségével kipróbálni. Az eljáráshoz fűzött reményeik szerint az eljárás jó eredménnyel fogja tisztítani a vastárgyakat és arra is alkalmasnak vélik, hogy más, nehezen kezelhető anyagokkal összedolgozott vastárgyak tisztításának problémája is megoldódjék.

Nagyon szép eredménnyel kezelik a Központi Műhelyben az ónpestises óntárgyakat. Kizárólag elektrokémiai eljárást alkalmaznak és ezzel a kezeléssel a gyengén megtámadott, vagyis csak kis mértékben átalakult felületet meg is mentik.

Az ólom tisztítására is csak elektrokémiai eljárást használnak jó eredménnyel.

A fémtárgyak ragasztásához epoxigyantát, BF-2, és PFE-2/10 kereskedelmi forgalomban levő ragasztókat, kiegészítéshez epoxi- vagy akril műgyantát használnak.

A korrozio elleni védelem céljából polibutilmetakrilát vagy polivinilbutirál védőfilmet alakítanak ki a fémtárgyakon. Kísérleteket végeztek különféle párolgó inhibitorokkal (ciklohexammonium-kromát, nátriumbenzoát, stb.), amelyeket sokszor csomagoló papirva itatnak. Ilyen papirban csomagolják azután a teljesen letisztított és be nem vont fémtárgyakat. Kísérleteik azonban azt mutatták, hogy jobb védelmet biztosít a tárgy védőhárttyával való bevonása, ezért főleg ezt alkalmazzák.

Fa

A régészeti fa konzerválása komoly problémát jelent a Szovjetunióban is. Több eljárást dolgoztak már ki, ill. finomították a külföldi irodalomból átvett eljárásokat, de külső kitételi fa konzerválására alkalmas eljárást még nem találtak.

A karbamidgyantás itatást száraz és nedves fára egyaránt használják. Ennek az eljárásnak számos érzékeny pontját tisztázták kutatásaik során.

Átvették a lengyel faitatási eljárást, amelyet főleg az Ermitázs műhelyében használnak. A fát, ha kell fertőtlenítik (DDT oldattal), majd terpentinen oldott fenyőgyantát lenolajjal kevernek és ennek meleg oldatával itatják a fát.

A festett fán a festéket gyantás viaszos péppel erősítik meg és csak azután kezelik a fát. A nedves régészeti fa átmeneti konzerválására kísérleteket végeznek. Többféle anyagot próbálnak ki: vagy a fát olyan anyaggal (pl. polivinilalkohollal, glicerinrel) itatják, amit végleges kezelés előtt vízzel kioldanak, vagy olyan műanyagborítást alakítanak ki rajta (pl. polibutilmetakriláttól), amely a fa teljes nedvességét megőrzi és végső kezelés előtt könnyűszerrel eltávolítható róla. A nedves régészeti fát átmeneti konzerválás során fertőtlenítik. Fertőtlenítésre nátrium-pentaklorfenolátot használnak.

A fakonzerválás terén most kezdik el a poliviaszos (polietilén-glikolos) eljárással kapcsolatos kísérleteket.

Kerámia és üveg

A kerámia tisztítására eddig használt sósavas eljárást teljesen mellőzni kívánják. Kísérleteket végeztek híg hangyasavval, ecetsavval, ammóniumacetáttal, de eredményeik még nem kielégítőek. A nagyon rossz megtartású kerámiát tisztítás előtt polibutilmetakrilát oldattal itatják át.

A kerámia kiegészítésére gipszet és műanyagot, ragasztására polibutilmetakrilátot, polivinilacetátot és a kereskedelemben kapható BF-2 ragasztót használják. Kiegészítés előtt sok esetben - főleg porcellántárgyak esetében - hőre lágyuló ún. „lasztexszel” készítenek negatívot. Az üveg és a porcellán kiegészítésére epoxigyantát és ujabban poliésztert is használnak. Epoxigyantából műzománcot is készítenek a kiegészített procelánra.

A régészeti üveget hangyasavval tisztítják, de közlésük szerint újabb hatékonyabb anyagot is szándékoznak kipróbálni.

Textil

Textilrestaurálás terén a Központi Laboratóriumban folyik kutatómunka. Szépen felszerelt textilrestauráló műhelye van az Ermitázsnek.

Egyelőre hagyományos anyagokkal dolgoznak. Túvel végzett restaurálás sehol nem folyik. A rossz állapotú textilanyagot cérna-, vagy selyemtűllre erősítik

fel. Műanyagot nem használnak textildublirozó anyagként, mert ehhez még nem találtak megfelelő ragasztót. Az eddig kipróbált műanyagragasztók nem váltak be, de kutatásaikat folytatják ilyen irányban.

A textil tisztítására antiszeptikus szappanokat, alkoholokat, glicerint használnak. Ha a textil festett, akkor a tisztítóoldathoz még halenyvet is adagolnak, hogy a festéket megkösse.

A textilt az anyag minősége és vastagsága szerint, változó konzisztenciájú buzalisztkeményítővel ragasztják a dublirozó anyaghoz. Tekintettel arra, hogy a buzaliszt baktérium táptalaj, minden esetben antiszeptikumot (pl. nátriumpentaklór-fenolátot, vagy benzoilsavat) kevernek bele.

A gyapjukon levő molyrágást úgy egészítik ki, hogy vagy magából a kezelendő textilből, vagy hasonlóra színezett, hasonló gyapjutextiliát keverő- és ap-ritógépen péppé alakítanak és megfelelő konzisztenciájú buzalisztkeményítővel ragasztva tömik be a lyukakat. Utána a ragasztott felület texturáját megfelelően módosítják.

Kő

A kőkonzerválás terén két irányban végzik a kutatást. Az egyik a műanyagok alkalmazását, a másik a természetes, kőhöz hasonló anyagok felhasználását tűzte ki célul.

Műanyagok közül az epoxigyantával és a polibutilmetakriláttal kísérleteznek. Az epoxit ragasztásra, kiegészítésre alkalmas műkökészítésre, a polibutilmetakrilátot márványkiegészítésre használják.

A kövek megerősítésére egyik műanyagot sem találták alkalmasnak. A mészkő kiegészítését fehér cementtel és mészkőszulálékkal végzik. Megerősítésére és átítatására kizárólag a mésztejet találták jónak.

A márvány megerősítésére és itatására kalciumszappant használnak.

A kövekre védbevonatot nem alkalmaznak ugyanolyan megfontolások alapján, amelyeket mi is szem előtt tartunk. A köveket ugyanis, főleg, ha beépítettek, vagy más idegen anyagból készült alapon nyugszanak, nem lehet elzárni a nedvességtől. A kő nem szigetelt részén felszivódó nedvesség pedig ledobja a műanyag védőbevonatot.

Falfestmények

Szovjetunióban az ásatások során előkerült agyagra festett falfestmények konzerválására újszerű eljárást dolgoztak ki az Ermitázs laboratóriumában. A festményt az agyag alappal együtt a helyszínen átítatják polibutilmetakrilát oldattal. A műanyag megszilárdulása után a festményt 3-5 cm vastag alappal lefejtik, beszállítják a műhelybe. Itt elektrodialízissel eltávolítják a szennyező sókat és a festményt felületileg is letisztítják. Az elektrodialízis módszer

rének lényege, hogy a tárgyat vízzel átitatott flanell rongyok és két ólom elektród közé helyezve, igen kis áramsűrűséget bocsátanak az elektródra. A vízben oldódó és disszociáló sók alkotói töltésüknek megfelelően az elektródok felé kezdenek vándorolni, így lassan telítik a flanell rongyokat. Ezeket többször cserélve, el tudják érni az agyag teljes sómentességét. Utána a falfestményt még egyszer átitatják, a felesleges agyagréteget lesorvasztják a hátlapjáról és megfelelő merev állványra erősítik fel. Kb. 2x2 méteres darabokat tudnak egyszerre kezelni. Az eljárás igen jó eredményeket szolgáltatott. Ugyanezzel a módszerrel kezelnek agyagszobrokat és figurális tárgyakat is, de ilyen esetben nem használnak külső áramot, hanem a kioldás diffúzió következménye.

A módszer számos olyan anyag megerősítésére és konzerválására használható kellő módosítással, amelyek általában nehéz feladatot jelentenek minden szakembernek.

Az átitatásra használt polibutilmetakrilát természetesen olyan tulajdonságokkal rendelkezik (kis polimerizációs fok, lehetőleg azonos nagyságu molekulák, stb.), amelyek erre a célra alkalmassá teszik. A Szovjetunióban kizárólag muzeumi célokra gyártanak az előírásoknak megfelelő műanyagot.

Papír

A Körponti Restauráló Műhely jól felszerelt, szép munkát végző műhelyrészleggel rendelkezik. Feladatkörükbe tartozik a grafikák, akverellek, pauszok konzerválása és kezelése.

Legelső művelet az anyag tisztítása, majd a fertőtlenítés és ha szükséges a kémiai kezelés következik.

A tisztítást mechanikai és kémiai úton végzik. Legelőször megvizsgálják az anyag minőségét, megállapítják a szennyeződés fajtáját és a kezelést ezek ismeretében a bizottság végső elérendő állapotra hozott határozatának megfelelően végzik.

A szennyeződés fajtájától függően választják meg a vegyszereket, amelyeket megfelelő sorrendben és hígításban használnak. A tisztítást helyileg is alkalmazzák és minden esetben nagy gondot fordítanak a használt vegyszerek közömbösítésére és eltávolítására. Kezelés előtt mindig előkísérlettel győződnek meg az alkalmazott vegyszer ártalmatlanságáról.

Fertőtlenítésre 2-5 %-os formaldehid oldatot használnak, de kísérleteznek újabb anyagokkal is. Ha a kezelés komplex kémiai módszerrel történik, akkor a fertőtlenítést elhagyják, mert az alkalmazott vegyszerek egyben a fertőtlenítést is elvégzik. Kezelés után alapos desztillált vizes mosás következik, miközben állandóan ellenőrzik a kezelés során az anyagba vitt káros anyagok jelenlétét. Tökéletes kimosás után a papírt fehér posztólemezek között, beállított hőmérsékletű présgépekkel szárítják.

A kezelt darabokat csak indokolt esetben egészítik ki. Csak nagyon rossz állapotú papírányagot dubliroznak. A dublirozást az eredeti laphoz hasonló anyagra történő felragasztással végzik. A ragasztóanyaguk ritkán műanyag; legtöbb esetben zselatinos buzalisztet használnak, amelybe 0,3-1 % antibiotikumot kevernek. A dublirozó alátétet az eredeti lap színéhez igazítják.

A Központi Laboratóriumban a papírok természetes és főleg mesterséges fény okozta öregedésének megállapítására végeznek kísérleteket. Kutatásuk célja, hogy megállapítsák egyrészt a kezelés során felhasznált papírányag miként fog idővel változni, másrészt milyen hatásoknak van kitéve a muzeumokban őrzött papírányag. Főleg a mesterséges, gerjesztett világítás hatását ellenőrzik gyorsított hatásvizsgálattal. A kísérletek előreláthatólag az év végén fejeződnek be és érdekes megállapításokat várnak tőlük.

Említésre érdemesnek tartom még a Központi Laboratóriumban meglehetősen kezdeti stádiumban levő kísérleteket, amelyek a Biológiai Kutatási Módszerek Osztályán folynak.

A kutatás célja a penészgombák és a rovarkártevők vizsgálata és az ellenük való védekezés. Mindkét témakör két részre tagolódik: a meglevő károk megszüntetése és kiküszöbölése és az újabb támadások elleni védelem.

Munkamódszerük az, hogy az iparból és más tudományos szakterületekről átveszik az ismert anyagokat, módszereket és speciális muzeumi szempontok szerint mérlegelik alkalmazhatóságukat.

Összefoglalás

A Szovjetunió laboratóriumaiban és műhelyeiben folyó munka megismerése rendkívül hasznos és eredményes számunkra. Azokon a területeken, ahol csoportunk szakember-ellátottsága lehetővé teszi a kutatást és az új módszerek kidolgozását, a hazai eredményeink nem maradtak el eredményeiktől. A Szovjetunióban dolgozó kollegákkal kialakult baráti légkörben minden kérdést megvitattunk és kölcsönösen közöltük tapasztalatainkat. Ezen a területen folyó szervezett munkának és kutatásnak komoly multja van a Szovjetunióban; ezért számos olyan szemellett tartandó szemponttal volt módomban megismerkedni, amelyek további munkánkat helyes irányba terelik. Eredményeiket, hivatalos jelentéseiket a jövőben megküldik számunkra, amit mi természetesen viszonzni fogunk. Számos olyan probléma akadt, amely a szerzett tapasztalatok birtokában további kutatást, finomítást igényel. Csoportunk szakemberei hasznosítva a szerzett tapasztalatokat folytatják a kísérletezést.

Schlager Károlyné

BESZÁMOLÓ A BRÜNNI TÁJMUZEUMI KONFERENCIÁRÓL

A Múzeumok Nemzetközi Tanácsa (ICOM) Tájmuzeumi Bizottsága 1964. április 1-4. között a brünni Moravské Museumban tartotta meg 1964. évi konferenciáját, amely egyben előkészítését jelentette az 1965-ben New Yorkban megrendezésre kerülő ICOM közgyűlésnek. A brünni értekezleten a vendéglátó csehszlovák muzeumi szakemberek mellett résztvettek az UNESCO képviselőiben Raymonde Frin, az UNESCO MUSEUM c.lapjának főszerkesztője, Augues de Varine Bohan az ICOM helyettes igazgatója, és az egyes országok ICOM bizottságai képviselőiben a Szovjetunió, NDK, Jugoszlávia, Norvégia, Hollandia, Nyugatnémetország, Franciaország muzeumi szakemberei. Az ICOM magyar bizottságát alulírott képviselte.

A konferencia tanácskozásának középpontjában a tájmuzeumok szerepének és jelentőségének tárgyalása és ehhez kapcsolódva az egyes tájakon belül kialakuló kis gyűjtemények, muzeumok sorsának megvitatása állott. A megnyitó referátumot Dr. Jan Jelinek, a Moravské Museum igazgatója tartotta, aki vázolta a tájmuzeumok sokoldalú, komplex tevékenységét, tudományos és népművelési feladatait, továbbá azt a szerepet, amit ezeknek a muzeumoknak a tájon belül létrejött kisebb muzeumok irányításában, összefogásában kell játszaniuk.

A tájmuzeumok tudományos munkájával kapcsolatban elmondotta, hogy Csehszlovákiában ezekben egyetemet végzett szakemberek dolgoznak, akik saját szakterületük tudományát művelik, foglalkoznak az illető terület történelmi fejlődésével, a természeti környezet kutatásával. Aláhuzta ezeknek a muzeumoknak fontos feladatát, s azt, hogy a történelem kutatását ki kell terjeszteni egészen napjainkig, mivel a muzeumi munka nem zárul le a régmúlt időknél.

Ezeknek a muzeumoknak a népművelési feladata elsősorban kiállítási tevékenységükön keresztül valósul meg. Fontos szerepük van a nevelésben annak a kapcsolatnak a révén, amelyet iskolákkal, egyetemekkel építenek ki. Ezek a muzeumok az illető területen egyben dokumentációs központok. Összefogják a hozzájuk tartozó kisebb muzeumok anyagának nyilvántartását. A területükön lévő műemlékeket, természetvédelmi helyeket, stb. tartják nyilván. Igen fontos feladatuk van a körzetükbe tartozó kisebb muzeumok patronálása terén is.

Ezekről a kisebb muzeumokról mind a referátumban, mind a hozzászólásokban igen sok szó esett. A Moravské Museum dolgozója erre az alkalomra kis kiállítást készítettek, aminek kb. ezt a címet lehetne adni: „Mi lesz veled kis muzeum?” Ez a kiállítás szemléletes módon igyekezett bizonyítani, hogy a mindent-gyűjtő kis muzeumok kora lejárt. Ezeknek a megléte sok gondot okoz a központi muzeumoknak, minden válogatás és dokumentáció nélkül összegyűjtött anyag nyilvántartása, rendbetétele, restaurálása és konzerválása óriási terheket ró a tájmuzeumok tudományos kutatóira, akik ezt a terhet Atlasként cipelik vállukon. Azt igyekezett bebizonyítani, hogy a jövő útja csak az lehet, hogy a kis muzeumok tudományos anyagát beszállítják a központi tájmuzeumokba, s ezek után csak mint kiállítóhelyek maradnak meg, de csupán azokon a helyeken, amelyekhez valamilyen

történeti nevezetesség fűződik, ahol egy nagy író, vagy történeti személyiség született, stb. stb. Szó esett arról is, hogy Csehszlovákiában ezeknek az életképtelen kis muzeumoknak a számát most jelentősen csökkenteni kívánják, ezek közül sokat meg fognak szüntetni. A probléma megoldását két szóban jelölik meg: specializálni kell ezeknek a kis muzeumoknak a gyűjteményanyagát a helyi, lokális nevezetességekre, az egyéb gyűjteményanyagot pedig koncentrálni kell a központi muzeumokba.

A hozzászólások közül érdekes volt a norvég kiküldött felszólalása, aki elmondotta, hogy Norvégiában is nagy problémát jelentett a kis muzeumok fenntartása és irányítása, éppen ezért egy-egy kerületben egy kerületi főkuratori állást létesítettek (a norvég küldött éppen ilyen kerületi főkurátor volt), és ezek tanácsaikkal segítik ezeknek a kis muzeumoknak a munkáját.

A szovjet küldött beszámolt arról, hogy a muzeológia a Szovjetunióban olyan tudományos disciplina, amelynek külön egyetemi tanszéke van. A Szovjetunióban kb. 5.000 tudományos dolgozó működik a muzeumokban, akiknek a fele vidéken dolgozik. Ezek részére regionális konferenciákat rendeznek, ahol megtárgyalják a muzeumok nevelő, népművelési és tudományos munkájának legfőbb problémáit. Az elmúlt évben 20 ilyen regionális ülést tartottak a Szovjetunió legkülönbözőbb részeiben.

A holland küldött ismertette, hogy Hollandiában a nagyobb muzeumokban külön apparátus van az iskolás gyermekekkel való foglalkozás céljára.

Az NDK képviselője arról szólt, hogy az NDK-ban speciális 3 éves iskola működik, amelynek az a célja, hogy évenként 30-40 muzeumi vezetőt képezzenek ki a látogatókkal való foglalkozás céljára. Ezek minden évben 2-2 hónapot a muzeumokban, gyakorlati munkában töltenek el. A képzés kétirányú: történeti és természettudományi. Ezen a tanfolyamon levelező oktatás is folyik. Az NDK-ban 460 kisebb muzeum működik. A fent említett hároméves tanfolyam hallgatói közül egyesek ezekbe a kis muzeumokba kerülnek vezetőnek, vagy beosztottnak. A regionális muzeumok összefogják egy-egy terület muzeumi hálózatát. Ezeknek közvetlen beavatkozási lehetőségük van, hogy megmentsék területükön az építkezések során felbukkanó régészeti leleteket, néprajzi anyagot, stb.

Az ICOM képviselője elmondotta, hogy az 1965-ben New Yorkban megrendezendő ICOM kongresszus a muzeumok nevelő munkájával fog foglalkozni. Tanulmányt készítenek az UNESCO részére a muzeumoknak a nevelő munkába való fokozottabb bevonásáról. Külön foglalkoznak az elemi iskolák, középiskolák és egyetemi hallgatók muzeumi látogatásával és külön fejezet tárgyalja a felnőtt oktatást. Szoros kapcsolatot szándékoznak kiépíteni az egyetemi oktatókkal annak érdekében, hogy az egyetemi hallgatókat tanulmányaik idején minél nagyobb számban vigyék el a muzeumokba. A tanulmány foglalkozni fog a vizuális bemutatás módszereivel, a kiállítások metodikai kérdéseivel, továbbá a rádió és elsősorban a televízió szerepével a muzeumok ismeretterjesztő munkájában. Ennek a programnak a kidolgozására négytagú bizottságot küldtek ki, amelynek tagjai a Szovjetunió, az USA,

Mexikó és Franciaország képviselői.

Végül a Brúnnben működő konferencia megfelelő határozati javaslatokat dolgozott ki a tájmuzeumok és a kisebb muzeumok szerepéről és jelentőségéről a new yorki ICOM kongresszus számára.

A brünni konferencia résztvevőinek alkalma nyílt megismerkedni egyrészt a Moravské Museum régészeti és néprajzi kiállításával, továbbá azzal a teljesen új, modern létesítményével, amelyet a brünni nemzetközi vásár közelében most építettek fel és ahol Anthropus néven az emberré válás folyamatáról készítenek egy teljes épületet betöltő, ultramodern kiállítást. Ezt az épületet augusztusban fogják megnyitni. Alkalmunk volt megtekinteni Spielbergben az ott lévő történeti kiállítást, amely bemutatja a többek között Spielbergben is felállított német koncentrációs tábor szörnyűségeit. Ez igen jelentős és jól rendezett antifasiszta kiállítás. Éppen abban az időben folytak a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeum által felállított Kazinczy emlékkiállítás rendezési munkálatai. A lengyel és olasz kiállítások mellett most már Spielberg magyar foglyainak emlékét is méltó kiállítás mutatja be. Ennek megnyitása alkalmával leplezték le a spielbergi vár falába illesztett márványtáblát, mely a magyar foglyok emlékét örökíti meg.

A konferencia keretében kirándulást tettünk a Macocha-i csodálatos szépségű cseppkőbarlangba, majd a konferencia utolsó napján a környékbeli muzeumokat tekintettük meg. A kromerizi kastélymuzeumban igen szép történeti és néprajzi komplex kiállítást láttunk. Megnéztük a gottwaldowi munkásmozgalmi kiállítást és délután rövid látogatást tettünk az austerlitzi kastélyban, ahol a napoleoni háborúk idején a három császár az austerlitz-i békét aláírta.

Egyik este alkalmunk nyílt megnézni a Brúnn közelében lévő Mikulov-i kastélyt, ahol történeti kosztümökbe öltözött táncosok régi táncokat adtak elő, a brünni művészek hangversenyt adtak a konferencia résztvevőinek.

Egész utunkon éreztük azt a vendégszeretetet, amivel a csehszlovák kollegák fogadtak bennünket és igyekeztek számunkra minél hasznosabbá és kelemesebbé tenni azt a néhány napot, ami rendelkezésünkre állott.

Fülep Ferenc

MUZEUM - TÁRSADALMI ÖSSZEFOGÁSSAL

A történetírók feljegyezték, hogy Árpád vezér harci játékokat rendezett és azokon különféle díjakkal jutalmazta a győzteseket. A Nagy Lajos király korából származó Bécsi Krónika miniatűrje pedig vadászati jeleneteket örökített meg.

Fametszetű illusztrációk készültek Bonfinius magyar krónikájának 1545. évi bási kiadásához, ezek a különféle fegyverekkel való vívásra emlékeztetnek.

Wesselényi Miklós - naplójának tanúsága szerint - elismert ökölvívó hírében állt. Kossuth Lajos meg - mint Eötvös József írta róla - a pisztolylövésben gyakorolta magát. Petőfi nagyon szerette a vívást, Jókai Mór pedig azt írta a lánglelkű költőről, hogy úgy ült a lovon, mintha teljes életében ezt tanulta volna. Eötvös Loránddal, a természetbaráttal gyakran találkoztak kortársai a hegyek között. És sorolhatnánk tovább a magyar történelem nagyjainak sport iránti szeretetét és megnyilatkozásait, amelyeknek emlékeit ma már a sporttörténelem őrzi.

Vessünk egy pillantást azokra az eredményekre is, amelyeket a modern sport kialakulása óta világszerte megbecsült versenyzőink elérték.

A magyar versenyzők eredményei	évek között	I.	II.	III.
az olimpiai játékokon	1896 - 1960	75	59	66
a világbajnokságokon	1906 - 1962	164	148	121
az Európa-bajnokságokon	1892 - 1962	155	140	143

A néhány kiragadott példa elegendő annak bizonyítására, hogy időszerűvé vált a magyar testnevelés és sport tárgyi emlékeinek feltárása, feldolgozása, megőrzése és mindenki számára hozzáférhetővé tétele.

A hazai fejlődés útját dokumentáló muzeális anyag feltárása és összegyűjtése néhány esztendeje kezdődött meg. A Testnevelési Tudományos Tanács egyik bizottságába tömörült társadalmi munkások lelkesedése nyomán ma már olyan anyag áll rendelkezésre, mely biztos alapja lehet a Testnevelés- és Sporttörténeti Múzeumnak.

Csak néhány érdekességet említünk a kialakulóban lévő múzeum kincsestárából. Itt őrzik azt a hatalmas serleget, amelyet a szíriai arab törzsek ajándékoztak a kint járt magyar labdarugóknak. Művészi kivitelezésű az az ezüsttál, amelyet az 1933. évi portugál-magyar labdarugó mérkőzés alkalmával ajándékoztak csapatunknak. Az 1899-ben alapított Buschbach gyorskorcsolyázó vándordíj a városligeti Műjégpálya épületét ábrázolja. Igen értékes a Földváry jubileumi tiszteletdíj, ezen a műreken agancsos szarvast mintázott az ötvösművész. Egy nagy ezüstserleg az 1955. évi kosárlabda Európa-bajnokság megnyerésével került hazánkba, egy másik üvegserleg pedig az 1957. évi moszkvai szovjet-magyar férfi kosárlabda küzdelmeinek emlékét idézi. A tiszteletdíjak, serlegek, érmek és oklevelek mellett sportlétesítmények tervrajzai, makettjei, fényképek és egyéb írásos anyagok gazdagítják azt az állományt, amelynek értékét ma már több mint másfél millió forintba becsülhetjük.

A Sportmuzeum anyagát tovább lehetne gazdagítani, ha megfelelő raktár állna rendelkezésre. A helyhiány is korlátokat szab az anyaggyűjtésnek. Sok esetben régi versenyzőink hozzátartozói szeretettel ajánlják fel a tárgyi emléket, amelyeket azonban tárolási lehetőség hiányában a muzeum nem képes átvenni. Igen kevés lehetőség nyílik (természetesen csak az egész ritka tárgyaknak) vásárlás útján történő beszerzésére is.

Néhány szót az anyag feldolgozásáról. Ezidőszerint mindössze a leltár áll rendelkezésre. A Sportmuzeumi és Éremtani Bizottság - a muzeum szakmai munkáját segítő szerv, amelynek élén Oroszlán Zoltán professzor áll - kidolgozta ugyan a nyilvántartási rendet is, a leirókartonok azonban még nem készültek el. Tegyük hozzá azt is, hogy a muzeum egyetlen főhivatású muzeológussal (de még alkalmazottal sem) rendelkezik. Ez is egyik oka annak, hogy egy-egy kiállítást bizony sok kutatómunka előz meg. Ilyenkor igyekeznek a bizottság tagjai megállapítani a tárgyi emlékek készítési idejét, esetleg a mestert vagy a művészt. Elképzelhető tehát, hogy milyen sok nehézséggel kell megküzdeniök a rendezőknek.

A legnagyobb gondot a kiállítási terem okozza. A városligeti Műjégpálya első emeletén lévő egyetlen terem igen mutatós, azonban az eddigi kiállítások alkalmával is kicsinek bizonyult. És ha hozzátesszük, hogy a raktári elhelyezés sem megfelelő, akkor felvetődik az az igény, hogy a magyar testnevelés és sport egyre jelentősebbé váló intézményének megfelelő helyet kellene biztosítani. A Testnevelés- és Sporttörténeti Muzeum végleges elhelyezésére legjobban megfelelne a Városligetben lévő, régebben a Budapesttörténeti Muzeum épülete, mely az Iparművészeti Vállalat kőfaragó üzemének elköltözése után felszabadul. Ez közel fekszik a legnagyobb sportlétesítményekhez, a Sportcsarnokhoz és a Népstadionhoz is.

A mostoha személyi és elhelyezési körülmények ellenére tartalmas és izléeses (és természetesen szerény) kiállítások egész sora is bizonyítja az új muzeum létjogosultságát. A legtöbbször nagy sportesemények (pl. labdarugó és súlyemelő VB, korcsolya EB, nemzetközi teniszverseny stb.) alkalmával rendezett kiállítások iránt egyre nagyobb érdeklődés nyilvánul meg. Például „A csontirongától a műkorcsolyáig” című kiállítást három hónap alatt 4000 látogató tekintette meg. (Pedig a téli idényben a muzeumi belépőhöz a Műjégpálya belépődíját is // meg kellett a látogatóknak fizetni.) Közöttük számos külföldi vendég is megfordult a muzeumban és azóta a ritka korcsolyaleletek iránt Svédországból, Ausztriából, Svájcából és Angliából élénk érdeklődés nyilvánul meg és ezekkel az országokkal tudományos kapcsolat alakult ki.

Ugy véljük, hogy a megfelelő feltételek és körülmények között működő Testnevelés- és Sporttörténeti Muzeum nagymértékben hozzájárulna a testkultura iránti érdeklődés növeléséhez. A haladó hagyományok ápolása elősegíthetné az ifjuság szocialista szemléletének formálását, a magyar sportolók nagyszerű eredményeinek propagálása pedig a sportolásban résztvevők számának növelését, nem utolsósorban régi versenyzőink nagyszerű eredményeinek megbecsülését. Mert hát Hajós Alfréd, Halmay Zoltán, Csik Ferenc és a többi nagynevű versenyzőnk (és

egy-egy nemzetközi verseny alkalmával a sportszövetségeknek ajándékozott) tiszteletdíjainak legméltóbb helye a Sportmuzeumban lenne.

Keresztényi József

HIREK

Személyi változások

Dr.Papp László, a Baranyamegyei Muzeumi Szervezet igazgatója saját kérésére, július 1.-vel nyugalomba vonult. Érdemes munkásságának elismeréséül - a közepkori falukutatás, a mohácsi csatatér, a baranyamegyei muzeumi szervezet felvirágoztatásáért - az Elnöki Tanács a Munka Érdemrend ezüst fokozatával tüntette ki.

Dr.Dankó Imrét, a gyulai muzeum igazgatóját, a Baranya Megyei Tanács VB. elnöke a művelődésügyi miniszterrel egyetértésben, a Baranyamegyei Muzeumi Szervezet igazgatójává nevezte ki.

A művelődésügyi miniszter kinevezte dr.Podor Józsefet, a Legujabbkori Történeti Muzeumba főigazgatóhelyettesnek.

Fájdalmas veszteség érte a Természettudományi Muzeumot és vele együtt a muzeumi területet. Április 15.-én meghalt dr.Tokody László, a föld és ásványtani tudományok doktora, c.egyetemi tanár, az Ásványtár és Kőzettár ny. osztályvezetője.

Tanácskozások

A Muzeumok Igazgató Tanácsa június 30.-án és július hó 1.-én tartotta meg soron következő tanácskozását Balassagyarmaton és Salgótarjában.

Az igazgatói tanácsülés a következő témákkal foglalkozott:

A muzeumok műemléki feladatai. Előadó: dr.Kiss Ákos.

Az 1964-65 évi muzeumi munka előkészítése. Előadó: dr.Lakatos László.

Az 1964. évi muzeumi hónap. Előadó: dr.Balassa Iván.

Az Igazgató Tanács tagjai megtekintették Hollókőn a népi műemléki épületben létesült falumuzeumot.

A Művelődésügyi Minisztérium Muzeumi Főosztálya május 26-28 között, a vármuzeumok népművelési problémáinak megvitatására értekezletet tartott Egerben.

Az értekezlet előadásai az alábbiak voltak:

A vármuzeumokban rendezett kiállítások elvi és gyakorlati problémái.
Előadó: Béni Miklósné.

Vármuzeumaink műemléki kérdései. Előadó: dr.Kiss Ákos.

Tudományos és népművelési feladatok az egri vármuzeumban. Előadó: dr. Bakó Ferenc.

Az egri gótikus palota kiállításához készült tématerv vitája. Vitavezető: dr.Fügedy Erik.

A tanácskozáson 16 tagu szlovák muzeológus gárda vett részt és élénk vita alakult ki.

A Magyar Régészeti- Művészettörténeti- és Éremtani Társulat vándorgyűlésére június 18-20 között Szombathelyen került sor. Megnyitóbeszédet mondott dr. Oroszlán Zoltán, a Társulat elnöke, Gonda György, a Vas Megyei Tanács VB.elnöke üdvözölte a gyűlés résztvevőit.

A tudományos ülészek előadásai:

dr.Trencsényi Waldapfel Imre: Egyiptomi elemek a római aranykori költészetben.

dr.Wessetzky Vilmos: Egyiptomi istenek Pannoniában.

dr.Szentlélek Tihamér: At Isis-kultusz jelentősége Savariában.

dr.Kádár Zoltán: A savariai II.sz.-i mitologikus domborművek.

dr.Mozsolics Amália: Bronzművészeti emlékek Velemről.

dr.Buócz Terézia: Savaria topográfiája.

dr.Nagy Tibor: A IV.sz.-i Savaria és a pannoniai kereszténység.

Ebből az alkalomból nyitották meg az Iseumot dr. Oroszlán Zoltán megnyitó beszédével. Hajnóczy Gyula ismertette az Iseum helyreállítását és Szentlélek Tihamér tartott vezetést.

Igen tanulságos volt Vas megye műemlékeinek megtekintése: Ják, Szentgottárd, Csémpeszkopáncs, Sorokpolány, Sárvár, ahol dr.Entz Géza és dr.Voit Pál tartottak vezetést. Kőszegen Sedlmayer János tartott előadást a Jurisich vár helyreállításáról és Szövényi István a középkori Kőszeg topográfiai kérdéseiről.

A Magyar Nemzeti Galéria követendő példaként ankétra hívta össze 1964. június 14-re azokat a szocialista művészeket, akik a Horthy rezsim alatt dolgoztak és műveik nagyszerű időszerű kiállításon szerepelnek a Nemzeti Galériában.

A csehszlovák iskola és kultuszminisztérium delegációja J.Krofta, a prágai nemzeti galéria főigazgatójának vezetésével tárgyalásokat folytatott a Muzeumi Főosztályon a művészeti anyag fokozottabb cseréjére és nagy reprezentatív kölcsönös kiállítások rendezésére vonatkozóan.

A lengyel kultuszminisztérium muzeumi küldöttsége A. Polaczek, a krakkói nemzeti muzeum munkatársának vezetésével megbeszélést folytatott a Muzeumi Főosztályon és a magyar muzeumügyet tanulmányozta.

Helyreigazítás.

A Muzeyi Közlemények 1964. évi I. számában tévesen közöltük Pap János beosztását a szám munkatársai rovatában. Pap János a Csongrád megyei tanács VB. Művelődési Osztályának főeladója és a muzeum referense.

1964. I. félévében megnyílt kiállítások.

Budapest:

Hadtörténeti Muzeum: Magyar önkéntesek a spanyol szabadságharcban

Iparművészeti Muzeum: Shakespeare Magyarországon

Művészeti könyvkötések XV-XX. sz.

Magyar Nemzeti Galéria: Holló László grafikái

Szalmás Béla emlékkiállítás

Szocialista Képzőművészek Csoportja

Magyar Nemzeti Muzeum: A Magyar Országos Levéltár kincsei

A Magyar Nemzeti Muzeum Zrínyi emlékei

Nagytétényi Kastélymuzeum: Magyar butorművészet a XVIII. században

Pesterzsébeti Muzeum: Radnóti emlékkiállítás

Polgári ötvösművészet a XVIII-XIX. században

Szépművészeti Muzeum: Emlékezés Michelangelo 400 éves évfordulójára

Henri de Toulouse Lautrec grafikái

Régi Szoborkiállítás

Vidék:

Baja: „A parasztasszony élete” - Néprajzi kiállítás

Balassagyarmat: Kínai grafikái kiállítás

„Megyénk nagyjai” kiállítás

Cegléd: Óceánia művészete

Ceglédi festők kiállítása

Helytörténeti kiállítás

Debrecen: Makhy Zoltán hajduböszörményi festőművész kiállítása

Hubert Montarier svájci festőművész kiállítása

Gyöngyös: Várostörténeti kiállítás

Győr: Az Ausztriából visszakapott festmények kiállítása

Gyula: Tóth Sándor kiállítása

Hódmezővásárhely: Nagy István grafikái

„Portrék. fejtanulmányok” kiállítás

Az impresszionizmustól napjainkig

Tóth Menyhért festőművész kiállítása

Redő Ferenc és Vörös Rozália kiállítása

Polgári ötvösművészet a XVIII-XIX. században

Kondor Béla kiállítása

Kaposvár: Mai magyar iparművészet

Keszthely: Új magyar festészet kiállítás

Balatoni nyári tárlat

Kőszeg: Magyar rajzművészet

Kőszeg története a középkortól a századfordulóig - állandó kiállítás

Miskolc: „Megyénk története 1919-ig” - állandó kiállítás

Zala Tibor grafikusművész kiállítása

Szlovák grafikai kiállítás

Vörös Géza emlékkiállítás

Monok: Állandó Kossuth emlékkiállítás

Nagykanizsa: Magyar festők a XX. században

A Magyar Nemzeti Múzeum Zrinyi emlékei

Nyiregyháza: Váci András festőművész kiállítása

Pécs: Fürtös György kerámikus kiállítása

Simon Béla festőművész jubileumi kiállítása

Siklós: Pécs-Baranyai Képtár

Szeged: Szegedi képzőművészek Téli Tárlata

Zala Tibor grafikusművész kiállítása

Kondor Béla kiállítása

Szekszárd: Megyei ujitási kiállítás

Sajtótörténeti kiállítás

Az élővilág fejlődéstörténete

Szentes: Kőszéntelegeink földtani kialakulása

Székesfehérvár: Mai magyar kisplasztika

Téli Tárlat

Kondor Béla kiállítás

Mátyás Király kincsei

Fejér megyei festők grafikai tárlata

Ferenczy Béni kiállítás

A Csók István Képtár állandó kiállítása

Monos József festőművész kiállítása

Szentendre-i festők kiállítása

Szolnok: Régészeti és helytörténeti állandó kiállítás

Szombathely: A munka dicsérete c. kiállítás

Gellért Károly iparművész kiállítása

Kisplasztika és grafika c. kiállítás

A Savaria Múzeum iparművészeti gyűjteményének új szerzeményei

Az Iseum romkert kiállítása

Tata: Vaszary János emlékkiállítás

Vác: „A szakma kiváló tanulója” - Pestmegyei ipari tanulók kiállítása

Váci festők kiállítása

Veszprém: Svájci plakátművészeti kiállítás

„Forma 64” c. iparművészeti kiállítás

Állandó régészeti és néprajzi kiállítás

Zalaegerszeg: Rembrandt 100 rajza

Sámánizmus c. kiállítás

Rajzművészet mesterei II.

E szám munkatársai:

- V e r ő G á b o r, a Muzeumi Főosztály főelőadója,
- K o c z t u r É v a, a Muzeumi Főosztály főelőadója,
- F é l E d i t, a Néprajzi Múzeum tudományos kutatója,
- B ő g e l J ó z s e f, Művelődésügyi Minisztérium, Köz-
művelődési főosztályának főelő-
adója,
- D e b r e c z e n i G á b o r, az Egyesült Izzó Világi-
tástechnikai állomásának
mérnöke,
- G á c s I s t v á n, az Egyesült Izzó Világítástechnikai
állomásának mérnöke,
- K r a l o v á n s z k y A l á n, a Mezőgazdasági Múzeum
tudományos kutatója,
- F i t z J e n ő, a Fejér megyei Múzeumok igazgatója,
- S c h l a g e r K á r o l y n é, a Központi Muzeológiai
Technológiai Csoport
munkatársa,
- F ü l e p F e r e n c, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazga-
tója,
- K e r e s z t é n y i J ó z s e f, az Egyetemi Könyvtár
tudományos munkatársa

